

КИЇВ

KYI W

журнал
літератури, науки, мистецтва,
критики і суспільного життя

1964

СІЧЕНЬ
ЛЮТИЙ

1

JANUARY
FEBRUARY

KYIW

4800 N. 12th St.
Philadelphia 41, Pa.
Tel. GL 7-0527

UKRAINIAN
LITERARY AND ART MAGAZINE

Published Bi-Monthly

Publisher & Editor B. Romanenchuk, Ph.D.

Subscription in U.S.A \$3.00 per year;
Abroad \$3.30; Single copy: \$0.50, (\$0.55)

Entered as second class matter at the Post Office at Philadelphia, Pa.

No. 1 (82)

JANUARY-FEBRUARY 1964

VOL. XV

Зміст

1. Л. Коленська/Ми не забули ... 3	11. Н. Б./Степан Курбас-Янович .. 35
2. М. Гармаш/Святоіванська ніч.. 11	12. Яр. Рудницький/Шевченкова мова 36
3. А. Ярмутьський/Гілка 12	12. Огляди й рецензії:
4. К. Ластівка/У світ широкий ... 13	Н. І. Пазуняк/ J. B. Rudnyckyj
5. А. М'ястківський/Слова 21	Readings in Slavic Literature
6. В. Симоненко / Україні 21	—/В. Н. Bilash, Ukrainian
7. Р. Кудлик/** 22	with ease 38
8. В. Коротич/Безсоння 22	13. Б. Р./На мовні теми 39
9. О. Лятуринська/З родовідної.. 23	14. Бібліографія 40
10. М. Думка/Коли засновано Київ 33	

На пресовий фонд „Киева“ зложили:

(Зібрав Ігор Шанковський)

М. Бульба, Філадельфія 2.00	Е. Труш „ 1.00
М. Дуцилович „ 2.00	В. Войціх „ 1.00
С. Гавриш „ 2.00	В. Чижович „ 1.00
М. Яшук „ 2.00	О. Дячок „ 1.00
І. Гаврилів „ 1.00	І. Васюрко „ 1.00
Яр. Климовський „ 1.00	Я. Савчин „ 1.00
С. Фетич „ 1.00	Д-р Р. Голубінка „ 1.00
Д. Харина „ 1.00	Д. Кришталович, Вудбайн 1.00
М. Швець „ 1.00	
Яр. Василяшук „ 1.00	Всім Жертводавцям складаємо щирю
М. Мисак, Філадельфія 1.00	подяку і просимо інших підтримати
В. Кемень „ 1.00	наш журнал своїми датками.

Статті підписані справжнім прізвищем або відомим псевдонімом, чи ініціалами не завжди висловлюють погляди редакції. За підписані статті відповідають їх автори.

Передруки і переклади за згодою редакції і поданням джерела.

Printed by "AMERICA", 817 N. Franklin Street, Philadelphia 23, Pa.

Слово до Передплатників і Читачів

Цим числом „Київ” починає свій 15-й рік існування — вік, як на літературний журнал на еміграції, досить поважний — але починає його, на жаль, з великими труднощами і в важких умовах, які більше сприяють ліквідації журналу аніж його продовжуванню. Склалися на це різні причини, але найголовніша, це заборгованість — багато кол. передплатників зникли з нашого оvidу, не сплативши заборговувань (і не повідомивши навіть про зміну адреси), через що ми маємо великі недобори. А такий журнал як „Київ” може держатися тільки на передплатниках, оскільки за ним не стоїть якась організація чи установа. Та й багатьом нашим людям здається, що коли журнал чи газету видає не партія, установа чи організація, а „приватна особа”, то це приватна справа видавця, яка громаду не цікавить. Очевидно, не всі так думають, і ми маємо певну кількість передплатників, які йдуть з нами від самого початку, від першого числа першого року і дуже солідно платять передплату, але для вдержання журналу їх замало, бо багато з тих, що були якийсь час передплатниками і відійшли, не були настільки солідними, щоб сплатити свої заборговування.

Другою причиною наших клопотів є друкарня — ми мусіли змінити друкарню, де „Київ” друкувався 14 років, бо вона так перевантажена роботами, що не встигає випустити нам журнал в передбачений час, так що „Київ” виходив, особливо в останньому році, справді, як кажуть передплатники, не як двомісячник, але як чотиромісячник та ще й з великим запізненням. От, наприклад, подвійне число 3-4 за травень-червень, липень-серпень появилось аж на початку грудня. Ясно, що двомісячного журналу, який виходить раз на п'ять місяців та й то подвійним числом, ніхто не хоче передплачувати, та й важко його тримати в евіденції, не знаючи, чи він буде виходити чи ні. Я свідомий, що ця неточність у появі кожного числа дуже сильно заважила на його фінансовій сторінці. Чимало передплатників відмовлялися від дальшої передплати саме тому, що журнал виходив неточно, а деякі то й думали, що він зовсім перестав виходити. Та й чимало було таких, які казали, що краще вже припинити журнал ніж видавати його отак вряди-годи, неточно і неправильно. Вони, очевидна річ, мали багато рації, але припинити журнал, це найпростіша і найлегша розв'язка, а ми думаємо, що кожна книжка, кожний журнал і кожна газета, що появляється на еміграції у вільному світі, це певна культурна позиція нашого народу, це можливість вільно висловлюватися, це можливість

письменникам друкувати свої літературні твори, вільні від примусу й політичної програми, словом, це вільна трибуна українського слова у вільному світі, якої ліквідувати не слід. Ті, хто нас обсервують, оцінюють нас перш за все на основі друкованого слова, а воно в нас, як на нашу досить таки величеньку, але, на жаль, дуже байдуженьку еміграцію, не дуже значне, то й скорочувати те, що появляється, байдуже в яких умовах, не вільно. Тому „Київ” рішений виходити даліше і шукати підтримки в громадянства, в формі передплати.

Але щоб унормувати якоесь правильну появу журналу, ми мусіли, бодай на деякий час, поки не минеться криза, зробити деякі зміни. Перш за все ми мусіли відложити видання 5 і 6 чисел за минулий рік, щоб таким чином „зловити” час і своєчасно випустити 1. число за 1964 рік. Ті два числа за 1963 р. вийдуть подвійним числом трохи пізніше — просимо шановних передплатників зрозуміти наше примусове положення — а покищо ми всю увагу звертаємо на те, щоб налагодити справу точної появи кожного числа, яке передбачаємо найпізніше до 15 кожного третього місяця, а можливо й скоріше.

Через згадані труднощі „Київ” мусів трохи „схуднути”, на переходовий час, і з цим числом матиме найбільше 40 (замість 56) а найменше 32 (зам. 48) сторінок і коштуватиме річно 3.00 дол. як „во время оно”, коли він тільки починав виходити, 15 років тому. Зменшення об’єму подиктоване різними причинами, а з них не останню роль грає і те, що менше число легше буде друкарні видрукувати в передбаченому часі, і мені — редакторові, що перейшов на університетську працю і не можу всього часу віддати журналові, як давніше, легше буде підготувати кожне число, щоб воно появилося без запізнень.

Таким чином річна передплата „Киева” в 1964 р. коштує 3.00 дол., окреме число 50 ц., в усіх інших праїнах 3.30 дол. (з портом), окреме число 55 ц.

При цій нагоді просимо всіх запізених передплатників скоро надсилати передплату за попередні роки, а всіх разом просимо не відкладати висилки передплати за біжучий рік на необмежений час, тільки висилати її якнайскоріше. Запізнена передплата спричинює теж запізнення журналу.

При цій теж нагоді просимо шановних авторів писати короткі статті, не більші як 4-5 сторінок друку до одного числа, а літературні твори не більше як 7-8 стор. друку.

АВТОРІВ, які мають готові праці про Шевченка і хотіли б їх надрукувати в „Киеві”, просимо порозумітися з нами, або просто таки надсилати праці до редакції, а ми потім порозуміємось. Шевченкові буде присвячене одне або й два числа нашого журналу цього року, залежно від матеріалів, які будуть до диспозиції. Розміру праці не обмежуємо. **РЕДАКЦІЯ**.

Видавництво „Київ”

*Богдан Романенчук
редактор і видавець*

Л. Коленська / МИ НЕ ЗАБУЛИ

Прокидаюся. У мене відхилене вікно і відхилене небо. Світанок розвивається білими полотнами по кімнатах. Холодними і шорсткими. Ваяка роса топче стежки по саду...

Прощаю останні зорі. Їхні рамена рожевіють у сонці, блукаються у хмарах і згорають. Вдруге, як побачу їх, буду більше самотній, як мій клен поза вікном. Сиплеться, чешеться і шумить кленове насіння, як золотавий дощ і запліднює землю новими деревинами. А я — ще кілька років проживу та й минуся.

Покидаю світанок, відвертаюся від вікна і накриваюся щільніше. Хочу придержати тепло, безпечність і спокій, не хочу думати. Покищо я тут і всі зі мною. Хочу, щоб ще прийшов до мене добрий сон, кличу його до себе. Немає вже його і немає спокою. Пройшов та й загубився у світанковій стужі. Повертаюся знову до вікна. Вдихаю студене повітря, холоджу уста.

До мене на вікно надбігає золотавий дощ і тремтить...

Хтось іде. Ні, він поволі скрадається, притишує кроки майже не доторкається землі. Вдаю, що нічого не чую, затихаю ще більше і жду. Лець замітно підводжу повіки. Надімною гейби клониться тонкий очерет, чиїсь руки обгортають мої очі, чиїсь руки горнутья до мене.

Вгадюю. Хіба ж я не знаю, в кого такі долоні, лагідні та любі.

Кажу: — Це ти Зое. — Я тебе завжди впізнаю зразу. Слогодні завтра, за кілька літ...

— Тату, — вона кладе палець по-дитячому на губи, — тату, тихенько, бо когось збудиш. Ти всіх уже попрощав учора, тепер хай сплять. Сьогодні дай самій тебе провести.

Киваю головою на знак згоди і гладжу її волосся.

Ми вже одягнені і готові в дорогу. Беру Зою за руку і тихенько виходимо.

Йдемо, наші кроки гомонять сильно, годі їх втишити. Мовчимо.

Зоя сповільнює хід, отягається, а тоді пристає зовсім. Мушу стати і я. А не хотів би дуже, щоб із моїх очей зірвалися слюзи, буде нам жаль обоім. Здержую їх силоміць і питаю:

— Про що ти хочеш говорити?

— Не знаю, тату, коли знову побачимося. В кого мені тоді радитися, хто мені допоможе, коли вдруге прийде така хвилинка, як ця... Я сама, а ти ген далеко.

Мовчу. Що ж я можу відповісти, що порадити їй.

— Тату, а мама, моя мама? Чи ти віриш, що ми ще прийдемо, ще повернемось колись до неї?

Тоді говорю до неї і хочу, щоб кожне моє слово зогріло її серце:

— Матір твою я шукав сьогодні на світанку поміж зорями. Говорили ми багато, найбільше вона розпитувала про тебе. Тоді я бачив її голубий усміх. Я певний одного, вона жде нас кожного дня.

Більше ми не говорили.

Ми вже на станції, я майже вдоволений. Гомін, багато людей, усі заняті собою, тим легше нам.

Чую крізь гучномовець: „За кілька хвилин відійде поїзд”. Я ледве розумію слова. Дивно, але мені легко думати, що я не маю чого вже сподіватися, все поза мною. Хоч кожний хоче вірити і кожний хоче жити...

Зоя швидко шукає чогось і рвучко подає мені листа.

— Він ще від учора в мене. Вибач, що придержала його, але це тільки через одну ніч. Жалувала наших хвилин, хотіла, щоб тільки були ми. Не гнівайся на мене.

Хочу погрозити пальцем, як малій дитині, але не виходить. Не цілую її, ані не горну, а тисну руку, як чужій, і скоро йду до вагону.

Пробую відімкнути вікно і сказати їй щобудь просте, сердечне, приголубити її. Але даремно, тут вікна зачинені. Аж дивно, що ніхто цього не зауважує, так воно є, і значить, так має бути. Щож, коли вигідно і сито... тоді добре і нічого не прагнеться більше.

Бачу Зоїне обличчя, бліде, суворе і напнуте. У неї на лобі краплини поту, хоч на дворі холодно. Її очі рвуться болям і біля самого серця косинка лежить, лежить і злегенька хвилюється...

Хтось мусів їй сказати про все.

На ступні входить з ліхтариком чоловік. Зоя йому щось нашвидку говорить, не слухає відповіді і вбігає до мене.

Поїзд здвигается.

— Тату, не гнівайся, що я таки прийшла до тебе. Не відсилай мене, бо ми тільки двоє, розколемося — пропадемо і згинемо, як без одного кореня.

Поїзд їде. Не кажу їй нічого, бо не знаю, на зле воно чи на добре. Так, виходить, треба, будемо разом.

Зоя каже, що їй холодно, але це напевно із хвилювання. Окутую її м'яким вовняним шалем. А вона вже моститься біля мене.

— Отут, на твоє рам'я, покладу голову, а ти обійми мене. — І вона, як завжди, засинає швидко і міцно, як мала дитина. Уся покїрна в сні і дрібна.

Спираю голову на вікно і відпочиваю. Тут добре, холодна шибка вигладжує й виймає болі.

Пригадую листа. Таж це незвичайний лист, з України. Його пише моя племінниця Надія. Відкриваю його і читаю.

Дорогий Остапе!

Ми стривожені. Все, що добре, від нас відходить. Годі про

все Тобі розказати, бо не вистачить місця (і як навмисне в листі дві незаписані сторінки). Важко про те писати, але між нами не стало Леоніда Матвієнка, він вже не живе. Не було кому його попросити і провести. От, щоб хоч ще його онука жила. Пригадуєш Аріядну...

Чули про Тебе, що на лікування їдеш. Кріпися, може Твоє лікування менше жорстоке, як у деяких з нас дійсність. Кажуть, що на це у вас є вже різні ліки, та й Тобі може допоможуть. Не думай, що нам Тебе не жаль, але всюди так багато горя, що сліз не стає.

Ми частенько навідуємося до Аріядни. Квіти садимо і порядкуємо, а тоді відпочиваємо і згадуємо давне. Чи і в Тебе воно так само, що давні часи рідніші і ближчі, а може й ліпші за теперішні?

А тепер, скажи нам — Ти багато читав і багато вчився. Частенько питаємо про те себе і не розуміємо нічого. Скажи, чому люди так одні інших ненавидять, нищать і вбивають. Пригадуєш, як казав Леонід Матвієнко: пхе, що таке життя? Воно — коротка мить, забагато побиватися за ним не варто, але його нищити не має права ніхто.

Цей лист вже давно повинен був відійти до Тебе, але я ще зайшла до Аріядни і передаю Тобі від неї ромашку (і справді, в листі засушена ромашка, біла, наче б щолиш зірвана...) А з яблуні нашої посилаю Тобі зернятка. Вона ще з давніх часів, із сильного прадідівського кореня. Посади, може, зійде. Як виросте, перекаже пару правдивих і щирих слів, бо в мене завжди не стає часу їх усі написати. Та й пам'ять старенька, стирається.

Не смійся з нас, що висилаємо Тобі такі речі, звичайно, нікому непотрібні. Але може вони Тобі ще дорогі, а що ми бідні, то що пішлемо.

Зої не залишай, вона одна в Тебе.

Хай Бог Тебе благословить

— Твої рідні.

А зараз ще одна дрібненьким почерком дописка: Ночі на Україні тепер тьмяні якісь і сльота... сльота... Надто довга вона.

Зоя не спить, у неї відкриті очі, а на віях сонце.

Обвиваю її косинку довкруги свого пальця і жартую:

— Подаруєш мені свою косинку, оповім древню казку.

— Віддам тобі хоч дві. Але скажи, ти напевно прочитав листа з України. Оповідай мені про всіх, чим живуть вони тепер, про що говорять. — І по дитячому додає: — Чи згадують про мене і чи люблять? Розкажуй, мені, тату.

— Писала моя племінниця Надія. Казала, щоб тебе не лишати.

— А бачиш, вона ближче знає нас і, може, це вона сьогодні мені на станції підказала, щоб з тобою поїхати.

Зої робиться гаряче і вона скидає із себе вовняний шаль, кладе мені голову на коліна і звертається до мене:

— Я слухаю твою древню казку.

Починаю: — Це було так... Вриваю, бентежуся, не ви-

ходить, не так то воно легко. Треба ближче Зої. Хоч вона із того самого кореня, що я, але саджена на чужій землі.

— Тату, — вона обережно і легенько торкається мого рукава кінчиками пальців. Вони тремтять і вижидають.

Хилю голову на спинку лавки, закриваю очі й задумуюся. Біля мене велика тишина. Зупиняється час, а потім зовсім легенько пересувається, роки за роками пливуть у минуле. Мої мислі вже далеко, потойбіч... Виходжу з вагону і вибираюся в довгу мандрівку, бо аж на рідні поля.

Иду. Хоч серце в мене перелякане і втомлене, а ноги старі, піду і, може, зустріну там своїх. Крок за кроком підходжу до своєї землі. Вдихаю її запах, цілую проорані скроні. На травах жмутками ясного дівочого волосся — сонце...

Иду, аж заходжу в рідне місто. Не дуже то й далеко було і не так страшенно важко, хоч я старий.

Біля ратуша на площі кам'яні леви. Віки у їхніх очах, віки суворі, а сонця мало. А там голуби ходять, збираються парами, гуртами, довго радять. Але вже не голубів нам треба, задовго вони...

Иду далше, бачу церкву, кам'яні доми Руської, нашої вулиці, а вгорі невеликий парк. Ви напевно пригадуєте його...

Відчуваю втому, а на рамена схиляються пройдені літа. Сідаю на лавку і відпочиваю.

По другій стороні вулиці бачу дім, обсаджений малими, синькими ялинками. Пізнаю, це діти Леоніда Матвієнка. Недавно я чув, що він не живе. Ах, так, тепер пригадую вже добре, про це писала моя племінниця в листі. Тоді там на домі повинна бути записка: „Леонід Матвієнко не живе, хто знав би дещо ближче про нього або про його рідню, прохаємо зайти до нас на таку то й таку адресу”. Ясно, що ніхто до них не зголоситься і дім забере місто.

Дивлюся у вікна і мені здається, хтось ворухить завіскою, вона чистенька, наче щолиш випрана, збігає ясным струменем. Може це брехня, що Леонід Матвієнко не живе, може тепер він хоче щонебудь мені сказати. Силуюся встати, хочу підійти до вікна, але мною проходить така втома, що сідаю знову.

Закриваю долонями очі і рожеве сонце тремтить на них. У рожевому сонці ніжність, краса і юности шматочок...

Поволі зміняється все. На руки фіолетними смугами протікає ніч. Її ніяк уже не можу вибрати із своїх долонь... І вони остаються темні. Чую постріли, один, другий. Вони виразно б'ються біля мене. Глухо, придавлено і коротко, щоб, бува, хтось не підглянув. Здрігаюся.

Бачу, як за кожним пострілом христиться Леонід Матвієнко, а в очах сива скорбота. А потім вони западаються і никнуть у глибинах, начеб їх ніколи й не було. І скарга йде: „Тоді, даремно колись ходив Христос...”

Зауважую і тебе Аріядно. Ти йдеш не кваплячись. А там, зупиняєшся біля ратуша, за тобою твій собака Сірій. Багато людей, всі вижидають. Ті, що донедавна кидали квіти, ховаються поза спину інших.

Аріядна цікаво розглядає юрбу і пристає. Її займає дощ весняними дорогами краплинами.

Надходить відділ військового оркестру. Аріядна промочує собі дорогу. Хтось лається, вона не звертає на те уваги. Не тепер. Вона мусить бути близько військових колон, бачити їхні обличчя, розкрити найменшу, таємно заховану рису, нарешті пізнати їх. Вони також із тих, що пробували її колись зломити. Пробували, але тут, очевидно, вони до того не признаються. Молоді і радісно схвильвані. От-от обіймуть когось з юрби і по-братньому потиснуть руку. В Аріядни здійснюються високо брови і схрешуються над переніссям, а руки твердо затискаються в п'ястуки: „Проходьте погані, проходьте ще швидше, щоб нарешті побачила я вас поза межами нашої батьківщини.

Проходять останні ряди. Юрба не рухається, звикла вижидати, поки не пройде остання колона.

Аріядна відходить, а за нею Сірій.

На ходу у неї розсувається косинка, волосся розвивається ясним кружевом.

По дорозі в'язниця. Аріядни здається, що на неї зглядається багато очей, нерухомих і помучених.

Ще недавно була тут вона, а з нею Марта. Залишили їх разом, ласкаві і добрі... В кожную хвилину брязкіт металевих ключів. То тут, то там. Їхній металевий шелест і дерев'яний погляд вартових...

Кожний день тут — клаптик туги, кожний день — холодна, вихохана перлина болю.

Тільки один день благословенний був і добрий, з дому передали їм квіти. Звичайні, із липової гілки, щоб пригадати, що у всіх Зелені Свята. Квіти подорозі прив'яли, але дівчата горнули їх до себе і заснути не могли із радісної втоми.

Аж дощі пішли. Не йшли й не падали, а воліклися. День за днем, день за днем, просувалися крізь щілину у вікні на долівку. Краплини стукали так, гейби хтось розбити чоло хотів, не міг і пробував завжди наново.

Спочатку це було дівчатам байдуже. Навіть, начебто якась новина із зеленого двору. Але не довго. Перша втомилася Марта, не могла заснути. Затискала сильно долонями вуха, примикала щільно очі, бігла в куток. Хотіла втекти, заховатися.

Перестали падати дощі, а в Марти без зміни горіли очі мукою. Вона просила в Аріядни: „Забери мене геть звідсіля, кудинебудь... Чуєш, знов падає дощ, він липкий, обгортає мене, затопить нас усіх, дощу не збореш”.

— Марто, — втихомирювала Аріядна, — дощу вже немає, там сонце.

— Я ніколи не думала, що ти можеш обманювати. Але нічого, ти передумаєш і допоможеш мені, я знаю. Тому, бачиш, вже не плачу, як вийдемо, гребінчика тобі куплю і зачешу твоє волосся ось так. Вона розвивала Аріядни пасма волосся і гейби. чесала їх, гладила по обличчю і благала.

А тоді втікала в куток, ще й Аріядну тягнула за собою, ховалася поза нею, затулювала вуха і скаржилася: „Промокнемо, а в нас одежі не багато, вже холодно стає. Не видержу так довше. Поможі мені, сховай мене, або поклич мою маму, вона знайде раду.

Та й Аріядна банувала за своїми, ах, як гірко банувала...

За якийсь час Марта успокоїлася. Затихла, нікуди вже не бігала. Втирала сльози, закривала вуха долонями, примикала очі і тихенько лежала. Навіть вже не скаржилася, тільки на останку здивовано глянула на Аріядну і сказала: „А я й не думала, що ти обдуриш мене”.

І стало в неї обличчя біле, як святкові сніги... Біле, аж ясне...

Аріядна скидає спогади із себе. Треба їх забути, покинути, хай даремно не тривожать, хай полетять трепетним струменем життя, як на бистрих потоках сріблиста завірюха.

Вона приспішує кроку, а далі не видержує й біжить. Назустріч — її дім. Довкруги, замість огорожі, ялинки, синяві, свої...

„А бачиш Сірій, таки зайшли до свого дому. Тут увесь наш захист”. В приємному хвилюванні її очі звужуються яскравою тонкою лінією. Як добре, що вона вже тут. Зараз вийде мати, напевно трохи скартає, бо і є за що, а пізніше таки пригорне.

Пройшла сінцями, двері зачинені. Навіщо замикати двері? Подзвонила, раз, другий. Тихо. Ще раз — чого ж так довго ждати. Нарешті кроки. Набагато важчі, напевно батькові. Але ні. В нього гострі, рішучі, а ці затягуються, волічуться і зупиняються. І не материні вони, а чий ж?

Відчиняє Володимир. В його очах, немає жадного світла, вони прозорі. Там, де обличчя, велика блідість, і уста ворухнуться, але не кажуть нічого. Аріядні лячно, вона питає: „Скажи, де моя мама?”

Володимир бере її за руку і садовить на крісло. Вона жде.

— Ні матері, ні твого батька немає, їх забрали ще вранці, зараз по твоєму виході. Одного дідуся лишили”. — Він ніби шукає в неї вибачення за сказане.

Голова Аріядни клониться низько, низько...

Вона сидить довго, аж сумерк важить на повіках. Надходить її дідо. Він підходить до вікон і прислонює їх завісами, а руки тремтять. Він повертає голову до Аріядни, і вона бачить вогкі сліди у безлічі морщин.

Дідо підходить до неї і кладе руку на рамя. Не горне і не пестить, гейби зломана, заслаба рука була. Тільки каже: „А ти не плач”.

Аріядна глядить на великий стінний годинник. Ще вчора батько дивився на нього і сказав: „Ех, той час! Куди він жене? І подумати тільки, що в котрусь із тих хвилин він прогомонить комусь востанне. Може бути, навіть завтра...”

„Так, тату, прогомонить йому востанне”. Аріядна повертається набік, щоб не бачити нічого.

„Ти щось казала, Аріядно?” — питається Володимир.

А вона хитається, як надломаний очерет, припадає на мить до стола, а тоді рвучко виходить. Не каже нікому нічого, бо сама не знає, чого і куди йде. За нею вибігає Сірій. В хаті залишитися не може. Нестерпна тиша, а слів торкнутися годі, бо рвуться і болять.

Посміхатися, коли погасають свічі, це значить, дивитися на бліді незліченні полотна, що крають очі...

Довго жде дід і Володимир. Повертається Аріядна на світанку, уся сполокана дощем, з відтятою дівочою косою.

Аріядна живе з дня на день. Не можна губити життя, навіть свого власного, бо воно не наше.

Завжди приходиться Володимир і допитується у діда: „Як Аріядна?”

Дід заперечливо похитує головою, журиться і мовчить.

... Леоніде Матвієнку, чому ви мені не встерегли Аріядни... І сьогодні приходиться Володимир до діда і питається, але вже тільки з привички. Не задержується, не жде на відповідь, хоче виходити.

Але в дідових очах легеньке тепло: „Сьогодні в нас інший день. Аріядна довго сиділа біля мене, а потім пішла в сад. Казала, йде погрітись на сонці. Піди, попробуй говорити”.

А там Сірий жартує із птахами. Небо перекинуло голубу стрічку понад деревами, Аріядна босоніж. На рамені у неї білка. Ще з давен-давна ця білка в них. В неї такі темні й допитливі очі, як у Аріядни.

Володимир пригадує, як влітку майже кожного ранку, коли тільки було відкрите вікно, білка прибігала на сніданок до Аріядни.

Володимир питається Аріядни: „Не холодно тобі так по студеній траві босоніж?”

„Босоніж, щоб роса студила мене, щоб із мого серця виймила усю непотрібну ніжність і непотрібну любов. Кому вона тепер потрібна!”

Аріядна подає білці горіх. Білка гризе його, а тоді з тендітним криком кидає його у Володимира. Аріядна пестить пухнату головку, а тоді підводить очі на Володимира, вони свіжі брунатні каштани.

„Я багато хочу в тебе просити. Може надто багато. Ти повинен виїхати і забути про нас зовсім. Нас немає. Я й так не мрію вже про в'юнки, сріблісті берези, ані про наш дім, обвезений виноградною лозою. У мене немає дому. Це все було, може, ще прийде, але тільки тоді, коли перегорить моя ненависть, як забудеться біль”.

У ясному волоссю сиплеться пересипається мідяною барвою сонце, бо на янтар ще не пора...

Володимир і Аріядна вертаються із саду, входять на стежку і йдуть додому.

Сколихується вітер, зриває з дерева два листки і жбурляє, б'є ними по стежці. Аріядна обережно підносить їх і кладе в застишок, ховаючи від вітру. Хоч як різко в неї надкочується зміна, тепло ще все таки живе...

Згоряє день. Аріядна вишиває узорі багряними, барвистими стрілками. Тиша колишеться, як срібні сережки, колишеться і важить... В кімнаті холодно. Снуються скрізь барвисті стрілки у дідових очах, Аріядни і Володимира.

Аріядна підводить очі і глядить у вікно. Вона бачить, як чийсь обличчя притискається до шибки і глядить прямо на неї.

„Діду, ти не бачив нікого, бо мені здається”, — і на обличчю сполоханий запит.

Дід глядить на Володимира. „Там нікого немає, Аріядно.

Там тільки ніч. Краще піду та щільніше закрию вікна. Я думаю, у нас світло заясно горить. А тепер не можна”.

Сірій заворушився неспокійно і глянув на Аріядно.

Володимир підійшов до неї і взяв її за обидві руки: „Не мені, а тобі, Аріядно, терба кудись виїхати. Ти ще донедавна була у в'язниці. Вони не дадуть тобі спокою, прийдуть знову”.

Аріядна хвилину мовчить, а тоді каже: „Тепер запізно вже”.

І знов снуються взори барвистими стрілками. А кругом тихо так, що мислі інших міг би розгадати.

Наперед до дверей кидається Сірій, а тоді дзвінок.

Володимир виходить в сіни. На нього дивляться тверді очі чужої людини.

„До кого ви” — Володимир заступає йому дорогу.

Чужий проникливо вглядається в глибину кімнати: „Аріядна Матвієнко вдома?”

В дверях стає Аріядна. Сірій не пускає її, відштовхує назад до кімнати. Вона хоче бути спокійна, але вона тільки звичайна молода дівчина і їй лячно. „Ви за мною шукаєте?”

Чужий підступає ближче. В його обличчя кидається світло, і відкриває його очі. У них немає ласки. Він швидко відступає, ховається в тінь і каже: „Аріядно, ви могли припускати, що слідство ваше ще не закінчене. Нам ще дещо неясно. Тому зараз збирайтеся і підемо, за пару годин повернетесь”.

Обличчя в Аріядни поволі блідне і гасне, як зоря на світанку...

Володимир одягається в пальто: „Проведу тебе Аріядно і там підожду на тебе, поки не вийдеш”.

Чужий нетерпеливиться і поглядає на двері: „Чи не очікуєте ви кого тепер? Як хтось подзвонить, нікого немає вдома. А тепер, — він звернувся до Володимира, — не турбуйтеся відправляти Аріядно, бо задовго доведеться вам ждати, та й коли бажаєте Аріядни добра, щоб вона ще вернулася до вас, залишіть її зі мною. Вона повернеться машиною до вас незабаром, ночі неспокійні...”

Аріядна вже виходить. У неї плутаються думки. Вона пристає біля порога і дивиться ще раз на діда. „Як добре, що я обтяла свою дівочу косу. Її вже нікому не треба”.

В очах Аріядни набренілі жалі...

Відходить. За нею кидається Сірій, але Аріядна зупиняє його.

... Леоніде, чому ви тоді не післали Сірого?...

Колишеться тишина, як срібні сережки, колишеться і важить. В кімнаті горить світло. Чутно постріли, придавлені й глухі. Тоді вбігають і вдираються в тишу два рвучкі, близькі і гострі. Дід христиться і благає: „Не її, а мене візьми. Старий я вже і непотрібний”.

Сірій рветься в двері. Йому відчиняють і він летить у ніч...

Здіймається світанок — скільки ж цих світанків у кожного в життю, та не однакові вони.

В дідових очах з'являються дві сльозини та й стинуть. „Підемо, Володимире, і так вже самотня задовго була...”

Ялинки вбираються в синь і росу, як в святковий одяг.

Я мушу вже відійти, хоч як жаль, бо рідне місто. Ще

раз оглядаюся на Аріяднин дім. Виразно бачу, як у вікні Леоніда Матвієнка ворухиться завіска. На мене дивляться чийсь очі прямо в серце. Чії вони? Діда, Аріядни?...

Завіска на вікні закривається.

Підводжу очі. На мене глядить Зоя. Наші погляди схре- щуються і загоряє сліпучий вогонь.

— Тату, пиши листа на Україну. Пиши і запитайся, чи приймуть вони ще мене до своєї рідні? Я повернуся.

Вона вже більше нічого не каже. Бере мою руку і гладить.

— Зое, хотів би тебе тільки одне запитати, що відповісти моїй племінниці. Вона питала мене, чому в людей стільки не- нависти, чому одні одних вбивають, чи можна так довше... А я, Зое, тільки таке можу сказати: люди не дали початку, вони не можуть і кінчати...

Зоя прислонює вікно і просить:

— Засни тату, забудь і відпочинь, а завтра вже напише- мо листа, розважимо все добре і відповімо разом.

Жене мій поїзд. В моїй руці Зоїна. Біля мене лист.

Жене мій поїзд і женуться слова за нами:

„Остале, ночі в нас на Україні тепер тьмяні якісь і сльо- та... сльота. Надто довга вона”.

Міра Гармаш / СВЯТОІВАНСЬКА НІЧ

Святоіванська ніч понад селом за гаєм
Із споминів дитячих казкою злітає:
Поганські предки сходять з-за сторіч,
Збудилась пташка, крикнув в лісі сич,
Де папороть впівночі процвітає.
Горять свічки в віночках на воді
І дивляться дівчата молоді,
Чия найдаліше запливе, не згасне,
Віщуючи життя ясне і щасне.
Так долю ворожили і тоді,
Коли в лісах цих, у зелених борах
На звіря полював у зворах
Дружинник княжий чи боярський син,
Коли в ясир гнав бранку татарин,
(Здається — наче діялось учора...)
Коли мавки свої препишні коси
У сяйві місяця вбирали в срібні роси,
Коли з води з'являвся водяник
Послухати далекий турів крик.
(Тепер пшениця тут серпа вже просить.)
Проїшли віки, а люд ворожить й нині,
Крізь ватру скачуть парубки в долині,
А я стою й дивлюсь. Ніхто не знає,
Як глибоко все в душу западає,
Незрозуміле, думають, дитині.

7. липня 1963

ЛЬВІВ

Плачу за тобою моє рідне місто
У глуху і темну березневу ніч,
Хоч силяє доля із років намисто,
Ти мені не сходиш з-перед сонних віч.
Я вернусь до тебе птицею з вирію
І орлом загляну в парки і сади,
Обернусь у слово, в візію, у мрію
Та закличу: „Годі, уставай, іди!”
Злину теплим вітром, щоб пестити листя
Ліхтарі каштанів і бузковий цвіт,
Променем, щоб гріти, як весна пречиста
Й цілувати вежі з-над зелених віт.
Простелюсь барвінком по Високім Замку,
Підніму калину на гробах Стрільців,
Папороті цвітом стану на світанку,
Щоб вогонь із мене душі їхні грів.
І піду молитись в Святоюрськiм Храмi
Та Його шукати — Незабутню Тiнь,
В слід Його вступити на сходах у брамі,
Щоб благословення дав для поколінь.
На Франковiм гробі чайкою заплачу,
У Волоську церкву в сутінки прийду
І свою впізнаю постать там дитячу,
Під покровом вічну рану покладу.
А тоді рососою впаду я на трави
Й білий цвіт акацій край моїх вікон...
І отак діждуся: прийде день розправи,
Щоб прогнати пiтьму як кошмарний сон.

10. травня 1963

Андрій Ярмольський / ГІЛКА

Жовта гілка на синьому небі...
Це так просто. Ви бачили теж.
Вітер мовчки бере і теребить...
І по листю багрянному йдеш...

... Біла віхола
біля причілка
Завихрила... Навіяла сни...
Чорна гілка,
покручена гілка
Затаїла красу до весни.

Одеса.

(Пам'яті Зірки В...)

Весняного ранку, зараз по закінченні великої війни, злетіли соняшні промені на землю.

— Загляньмо, — казали, — що там ще осталося на спустошеній землі. Коли що знайдемо, занесемо ввечорі Сонцю у дарунку.

Спершу довго блукали по закурених згарищах та звалищах, аж їм ставало лячно й осоружно.

— Ох, лишенько! Як тут погано і сумтно! Мабуть, нам тут краси не шукати.

Перелетіли до міського саду. Дерев а й кущі стояли в розквіті. В повітрі слалися тонкі пахощі. З землі добувалася дрібними пальчиками молода зелень й непомітним кивом вітала соняшних післанців.

— Ось де нам шукати найкращого, — думали врадувані промені й пірнули в свіжихолодну зелень. Ніби збиточні діти купалися в пуховому цвіті дерев. Нахилились до землі й золотими долонями ніжно гладили зелену траву.

— Тут так багато розсипано краси, що годі буде вибрати щонайкраще... Нумо, сестрички! Погуляймо ще по світі — а потім, увечорі, знайдемо суди, наберемо повні пригорщі цієї краси й занесемо до Сонця...

Напроти саду стояла напіврозвалена каменниця: Одне вікно стояло відчинене на розтіж.

Цікаві промені стрибали по відламках муру, по каміннях і спинилися на пошкоджених віконних рамах. З середини десь-сився глухий стогін. Промені насторожили вуха. Широким, золотим снопом вдерлися до середини. Перешукали всю невибагливу установку: Стрибали по чорно-білих клявішах відкритого піаніна, освітили на стіні портрети Бетовена, Шопена, Чайквського й залишилися на блідому, запаленому обличчі молодої дівчини. Її очі зарилися глибоко в ями. Повіки обведені синіми смугами, наче похоронними вінцями в мініятурі. Запалі щоки були майже прозорі, ніби виточені з слонової кости. Уста тісно закроені. На кутиках спалених губ, — двох темно-синіх стрічок, темна закипіла кров.

Від проникливого промінного сяйва дівчина легко поворушилась. Розкрила очі. Її погляд довго блукав по кімнаті. Хвилинку зупинився на портретах Бетговена, Шопена і Чайквського. Важко зітхнула-застогнала. Потім зайшлася глухим, придавленим кашлем. Кутики уст набігли свіжою, ясно-червоною кров'ю. По берегах борода збігли два струмочки червоно-шовкового ниття.

Хтось нахилився до хворої і дбайливо витер платинкою уста Мати.

Вона весь час сиділа мовчки біля хворої. Не відривала від неї своїх очей. На її колінах розпочате шиття. Біля неї на стільці лежала приготована свічка, зсукана з чистого воску.

Промені допитливо переводили свої зоряні очі від однієї постаті до другої. Своім теплом вабили хвору на двір, до сонця.

Дівчина відчула зов сонячних післанців. Силкувалася підвестись, — та годі. Щось наче каменем прикувало до ліжка. Насилу піднесла голову і сумно виглянула крізь відчинене вікно надвір.

Бачила в саду розквітле дерево, неначе велетенський букет. Пташки щебетали. У хворої затремтіла сльоза. З грудей добулося важке зіздання. Промовила, ніби сама до себе:

— Весна... Знову весна... Сонце... Дерева цвітуть... Тільки... мабуть... це моя... остання весна...

Потім розпучливо в сторону матері, наче б шукала в неї порятунку:

— Мамо, мамо!... Як жити хочеться!...

Мати підвела голову від шиття і довго дивилася на доню. Хитала головою. Її душу розривали сумні думки: — „Жити хочеться... Бідна моя Люба!... Якби так можна, я б зараз, без надуми, віддала десять... двадцять своїх років, щоб їх додати своїй Любі... Я вже досить нажилася... а вона — весняна квіточка... Лісова „бриндушка“... Тільки що почала жити...”

Велика сльоза хутко покотилася по материнім лиці, та важко, мов крапля дощу з буревійної хмари, впала на шиття. Мати незаметно витерла її рукавом, щоб хвора не завважила. Розтягнула уста до вимушеної усмішки.

— Але ж, Любо, — промовила. — Перед тобою ще не одна весна... Ще може вернемось додому... на Буковину... А там вже певно зовсім виздоровієш...

Люба тільки сумно похитала головою:

— Ні, мамо, ні!... Мені вже нашого дому не побачити... Я вже остануся тут... на чужині... Гляньте, мамо, тільки на мої руки... Вже нігті починають синіти...

Мати схопила Любчині руки в свої долоні, — (які ж вони холодні!) — та й сховала їх під покривало.

— Йди, йди!... — говорила з легким докором в голосі, — лежиш та й з нудьги дурниці вигадуєш... Невже ти забула, що вчора сказав лікар?... Бажання жити — це найкращий лік. Ти ще молода і бажання жити переможе твою хворобу. Ти не смієш так легко піддаватися!... Ми тепер на чужині, і тому нам треба подвійних сил, щоб видержати. Не сміємо падати на дусі. Не сміємо попадати в зневіру!... Чуєш, Любо?!... Хто тратить надію, той тратить усе!... Єдине, що нам ще осталось — це надія. Тому не випускаймо її так легко з рук!... Ти мусиш сильно вірити в життя, в твоє видужання, не піддавайся хворобі!... А тепер спи, Любо! Коли виспиєшся, тоді й інші будуть у тебе думки...

Люба заплющила очі, як слухняна дитина, й уважно слухала материних слів. Потім повернулась до стіни і намагалася заснути...

... І враз у грудях стало так легко-легко. Так якось ніби порожно. Так добре... Здавалася такою легкою, як пух. За плечима виростали невидимі крила. Чула, як серце билосся в неправильному ритмі. Його заглушував стукіт годинника вічності, що безпереривно числив хвилини її проминулого життя. Десь затиралися межі між сучасністю і минувиною. Вони губилися, мов сон, що не знає різниць між сьогодні і вчора.

Піднявшись угору, вона летіла кудись у невідоме. Не просторами летіла, тільки часом. В минуле. В низу виднілися гори, ліси, міста і села, наче велетенська живописна карта. Її прорізували незліченні шляхи, ніби павутиння. Далеко, здавалось, осталася чужина. Її несвідоме „я” зупинилося над дугою рідних Карпат

Нараз звідкись донеслись до її вух мелодії незвичайної ніжності. Такі знайомі, наче десь їх уже чула. В думках перегортала нотові фоліанти Бетговена, . . . Шопена, . . . Чайковського . . . Дарма! . . . Вони не записані ніде . . . Тільки згодом пізнала, що це хтось невидимий виводив ще раз перед нею симфонію її власного життя.

Звуки ніжних скрипок переносили її в країну дитинства, яке вже давно проминуло. Перед нею розгорталися картини пережитого дитинства, мов у фільмі.

І побачила.

Село з солом'яними стріхами, повите в зелень. На горбі, поміж ялицями дерев'яна церква, ніби Мати Божа з Дитиною на руках. Долиною в'ється річка. Це — Черемош. Серединою села іде широкий шлях, наче біле, розіслане полотно. Ніби річка, що до неї збігаються всі доріжки-потічки, які несуться в море широке, у світ далекий.

В долині під церквою білий будинок під бляхою. Літне сонце грає по його покрівлі й виблискує сріблом-золотом. Спереду від дороги, перед самими вікнами — квітник з кущами високоствовбурних троянд. Хтось ходить коло них у білій, розстібаній сорочці, з ножиком в руках. Обтинає зсохлі гілки та відцвілі троянди, підв'язує кущі ликом, підпирає їх тичками . . .

З будинку вибігає мала дівчинка з великою синьою стрічкою в волоссі, — тай прямо до батька. Хватає його за руку, тупить її до свого личка:

— Татку мій любий! . . . Мій туську! . . . — щебече і ще більше горнеться до батька . . .

Любі видається ця дівчинка така знайома. Ніби вже десь бачила її.

Врешті пізнала:

— Та це ж моє дитинство! Це мій маленький світик. Мое маленьке — „я”: Лялечка, туськова доня! . . .

— Туську, — прошу, — мені квіточку! . . . О-о! . . . ту . . . червону, велику . . . Прощу, прошу!! . . .

Наскакую біля батька, складаю ручки благально, наче до молитви.

— Ні, — каже батько, — цю не можна, Лялечко. Вона вже обсіпається. Бач, скільки під нею багрових листочків!

Дивлюся — і справді. Під кущем на землі повно червоних пелюсток, немов калюжа крові. Деякі вже почорніли, немов закипіла кров.

— Але оцю тобі, Лялечко, — каже батько і стинає ножиком напіврізквітлу блідо-жовту на довгому білі.

Потім несподівано до мене:

— Чи знаєш, Лялечко, що Тобі саме сьогодні шість років?

— Шість років? Така вже велика? . . . — дивуюся.

— Аякже, велика, — усміхається батько і бере мене на

руки. Підносить високо вгору. Я не випускаю з рук своєї троянди. Тулю її міцно до себе, Гострі колючки проходять крізь тонку сукенку з маркізету і колять. Мені байдуже. Одна думка мене не покидає: — Така вже велика! Шість років!

Батько підносить мене високо-високо, вище себе.

— О-о!... Така велика рости!... Таткові та мамці на втіху, а собі на здоров'я!...

Тулить мене до себе, цілує тютюновим поцілунком. Його борода приємно мене лоскоче по лиці... Потім помаленьку, уважно спускає мене на землю, ніби яку порцелянову посуду, щоб не збилася. Виймає з кишені гаманця і тулить мені в кулачок білу, ніклеву монету.

— Ось маеш, доню, на шоколядку, — каже.

„Боже”, — думаю. — „Ціла десятка!...” Ще тільки не доводилось мені мати в руках.

Вихоплююсь з батькових рук і біжу до матері. Вже здає лека чванюсь:

— О!... Тусько дали... Мені сьогодні шість років!...

Мати цілує мене й не звертає особливої уваги. Йй ніколи.

Біжу до бабусі. Вона сидить у своїй кімнатці на м'якому кріслі й читає молитви з грубого молитовника з позолоченими берегами. Це наша „св'ята”. Завжди в чорному. В її кімнатці пахне ладаном і сушеним зіллям, як у церкві. Перед образом Матірбожої горить лампадка.

Навшиньках підходжу до неї і тихенько кажу:

Бабусю: ціла шустка!... Тусько дали... Та й о! яку квітку!...

Бабуся відриває очі від молитовника. Підсуває окуляри на чоло.

— Не згуби, Любочко!... Дай, я тобі сховаю, — каже до мене.

— Е, ні, бабусю, — перечу головою та й ховаю руку з монетою за плечі. — Це тусько дали на чоколядку... Мені нині шість років...

— Т-а-а-к? — дивується бабуся. — А я й не знала... Бач, як роки йдуть... Як скоро виросла внучка...

Горне мене до себе. Чую на чолі м'який поцілунок беззубих уст. Потім бабуся видобуває з глибин своїх спідниць велику, червону хустину. Розв'язує гудза і дрижачою костистою рукою дає мені теж білу монету.

— А це від мене, Любочко! Та й ще о!... Бозю!... — каже бабуся й виймає з молитовника образочок. Потім говорить, ніби до себе: — Шість років... Як то скоро-скоро пробігають оті роки!... — Далі до мене: — А квіточку вложи до вази з водою, як мама робить. Знаєш? Квітка також хоче жити...

Я йду до другої кімнати. Наливаю до вузькошийної вази води і вкладаю туди свою троянду. Вона також хоче жити...

З кімнати, де знаходиться піяніно, чути легке кахикання. Це вже прийшла моя вчителька музики, пані Вольф.

Беру під пахи свої ноти, вітаю вчительку кніксеном і сідаю за піяніно. Поруч мене сідає вчителька, суха та костиста, в окулярах. Мої ноги баламкаються і ніяк не ожуть досягнути педалів, — дарма, що мені вже шість років...

Дрібними пальчиками вдаряю по клявішах і невпинно вправляю скалю...

Швидко спадала серпанкова занавіса. Розмірна і монотонна скаля переливалася в повільну мелодію. Перед її очима розгорнулася нова картина:

В садку під яблунею стоїть мала, мабуть, дев'ятилітна дівчина. Сонце паде на її дитяче, ранньо-дозріле обличчя і золотить її кучері. Дівчина прислонює долонею очі й дивиться далеко перед себе на шлях, що в'ється білим полотном і губиться на крайнебі.

— Ох, коли б так можна помандрувати ним... У світ широкий...

Заходить до кімнати. Сідає за піаніно. Вправляє годинами, працює над собою, вчиться, вдосконалюється. Перед нею мерхтить мета блискучою цяткою: стати славною піаністкою... виступати на концертах...

Її дрібні пальчики бігають, мов зачаровані. Етюди незамітно переходять у мелодії, які лежать десь заховані в середині. Вони виливаються буйними акордами, ніби діти-пустуни, що виваються з тісної кімнати на двір, на волю...

Непомітно з'являється батько. Станув на порозі, слухає... Потім підходить ближче. Гладить Любу по буйних кучерях.

— Славно, Лялечко, — каже. — А від кого було це останнє таке гарне?

— Це так собі, туську... З голови...

— О!... О!... Славно, славно!... Виростеш, — тоді поїдемо з тобою закордон... На консерваторію...

„Ох, за кордон!...” — З радощів у Люби світяться очі... — „Тільки чомусь то ці дитячі роки такі довгі-довгі!... Тягнуться без кінця... Коли ж вони вже раз скінчатся, щоб поїхати закордон?...”

Знов спустився над малим світиком туман і повив його в густий серпанок. Настала сіра порожнеча... І знову десь здалека вчувалася знайома мелодія. Спершу тихо-тихесенько... Згодом вона зростала до протяжних, наче похоронних переливів. Вона будила спомини, які дотикалися чогось тужливо-болісного...

Туман розступився і перед очима Люби виринула у виразних обрисах обширна кімната. При відкритім роялі сидить дванадцятирічна дівчина. Її руки спочивають нерухомо на клявішах. Очі дивляться смутно крізь відчинене вікно. З-поміж зелених ялиць виглядає дерев'яна церква — Мати Божя з Дитиною на руках.

— „Хто ти, хто ти, дівчино?... Чого тобі так сумно?...”

— Не пізнаєш?... Це ж твоє — „я”... Твій любий тусько лежить важко хворий, — і тому тобі так сумно. Як перед роком відправили на цвинтар стареньку бабусю, вашу святу в чорному, — так може не стати і твого дорогого туська...

— Чому не граєш, Лялечко- — відзивається слабкий голос із сусідньої кімнати, — Грай, ще грай!... Мені від цього легше...

Мої пальці вдаряють по клявішах і з-під них добуваються

тони Мендельсонових „Пісень без слів”. Батько їх дуже любить.

Нараз пісня вривається...

Не можу, не можу, не можу!...

Схиляюсь на рояль. Закриваю очі долонями. Прикушую губи, щоб голосно не розплакатись... щоб тусько не чув... По що?...

— Тусеньку мій любий, — шепочу. Знаю, що нема порятунку. Вчора лікар тільки хитав головою.

Заходжу до батьківської кімнати. Сідаю в його головах. Батько лежить, відвернувши голову до стіни. Не бачить мене, однак відчуває мою приявність. Повертається до мене та й каже:

— Вийди, Лялечко, трохи на двір. Там так гарно... Сонце... Пощо тобі сидіти в тісній кімнаті?... З хворим?...

Не відзиваюсь. Щось мене стискає за горло. Сльози... Одна покотилася по лиці... Ковтаю їх, щоб голосно не розплакатись. Ховаю їх від батька. Та він завважує мої сльози й питається:

— Ти плачеш, Лялю?... Чого?... Мені ж легше...

На силу усміхається до мене, вимушено, а потім тихенько каже:

— Може б мене винесли трохи на сонце... У квітник...

Догадуюся, що це на те, щоб мене виманити на двір.

Біжу до матері:

— Татко хочуть на сонце.

Поволі саджаємо батька на лежанку й виносимо в садок, під дерево. Я від батька далеко не відступаю. Похожаю по квітнику. Троянди на високих стовбурах цвітуть і шлють ніжні пахощі...

І враз пригадую, коли мені було шість років... І тоді цвіли троянди. І тоді ротшільдка осипалася, як тепер...

І раптом мені стає ясно: таж сьогодні двадцятого червня, мої уродини... дванадцяті...

— Туську, — звертаюся до батька. — Мені сьогодні дванадцять років.

— Так, так... — хитає батько головою, — Дванадцять років... Через мою хворобу так і забулось про тебе, Лялечко...

— Туську, пригадуєш?... Ви тоді на мої шості уродини зірвали для мене чудову троянду... І гроші дали на чоколяду... Пам'ятаєте?

Батько задумано й мовчазно притакує головою. Мабуть, його думки вітають далеко, коли він ще був здоровий і ходив біля своїх рож. Не відповідає на мій запит, тільки говорить тихо, не наче у відгомін своїх думок:

— Перед тобою, Лялечко, ще стелиться життя... Ще нераз тобі цвістимуть троянди... і осипатись... Тільки я, мабуть, бачу їх в останнє...

До тижня батька не стало...

Тужливо грали дзвони, коли несли важку труну до дерев'яної церкви, сумної Богоматері з Дитиною на руках поміж ялицями. За труною ішла мати. На її обличчя спустився чорний, густий серпанок. Побіч неї йшла в чорному дванадцятилітня Люба і розпучливо плакала...

„Не могу, не могу, не могу...”

Перед нею станула примара найбільшої трагедії її дитинства. Вона часто стояла перед нею в безсонних ночах і відбирала спокій. Рвала серце гострим ножом. Палила душу пекельним полум'ям. Пригадувала їй втрату чогось найкращого, що його мала дитиною: із смертю батька згубила свій маленький світик, — своє раннє дитинство...

„Не могу, не могу, не могу...”

Зараз по смерті батька Любі довелось вперше пуститися шляхом, що білим полотном веде у світ широкий. Вона переселилася з матір'ю до сусіднього села, що розгорнулося під Німчицем.

Важко приходилось Любі покидати свій маленький світик. Мати викорчувувала кущі у старому квітнику, щоб їх пересадити на новім хазяйстві, а Любі здавалося, наче б виколувано очі в живої людини. Замість трояндних кущів, чорніли тільки ями...

Хоч на новому місці було гарно, обширно, та їй здалось якось сумно і тісно. Люба тоді вперше втратила свою маленьку батьківщину. Тоді пізнала незбагненну правду: що ширший світ, то тісніше в ньому жити...

Від тоді не стало Лялечки.

Була тільки — Люба...

Почалися роки навчання, школи. Як бджола літає від квітки до квітки і збирає манну, так і Люба кінчала клясу за клясою й набирала знання. Аж одного дня зачинилася за нею шкільна брама. За нею осталася найкраща частина її життя: рання молодість. Вона лежала з шкільною брамою, мов покинута, поломана забавка, що її вже ніяк не направити...

Люба стала маленькою панночкою. Перед нею стояли недосяжні велетні музики: Бетговен, ... Шопен, ... Чайковський...

І ще щось:

В її серці гарячою квіткою розквіталося перше кохання. Якою щасливою почувалася поруч свого коханого Андрія! ... Разом сиділи за піяніном, разом робили пляни на майбутнє. Разом марили про закордон...

На піяніні світлина її батька. Коли цвіли троянди, вона ставила перед нею вазу з квітами, немов жертвенну свічку перед іконою. У вечірній годині вона сідала за піяніно і грала Мендельсонову „Пісню без слів”.

— Це для тебе, мій тусеньку! ... Привіт від твоєї Лялечки з цього світу, — у світ невідомий, де перебуває твій дух...

Під звуку музики Мендельсона спадала важка завіса. Темінь здавалася вічністю. Здалеку рохкотали громи, які наближались. В мить Люба побачила страшну картину: курява димів збивалася клубами. Закривавлені люди з переляканими очима, як би кимсь переслідувані, шукали сховку.

Це не блискавиці прошивали небо. Не громи збивали куряви димів. Це з гуком розривалися гарматні постріли. Це страшна війна, що охопила страшними лапами кровожадного павука рідну землю і спивала людську кров...

Скоро, дуже скоро наступили жахливі події, які вигнали її з матір'ю закордон — у світ широкий. Примара війни безпощад-

но здійснила її юні маріння — за кордон. Зрадлива цятка, що колись мерехтіла перед нею, обманяла її. Як важко розчарували її мрії!... Вигнані з рідної землі, вони зазнали незавидної долі вигнанців, здані на ласку й неласку чужих людей. Блукали з одного місця на друге й ніде не знаходили справжнього відпочинку.

І червона квітка Любчиного кохання зронила свої пелюстки і обсіпалася, як колись троянда у батьківському садку. Її любого Андрія проглотала війна. Його тіло спочило десь далеко в глибині України...

Любі осталися тільки: Бетговен,... Шопен,... Чайковський...
І ще щось:

Незліченні мелодії, що їх родила туга за рідною землею. Довгими, тонкими пальцями виливалися по чорно-білих клявішах з невичерпаної криниці ніде ще не записані пісні, мов рядки дрібного письма з-під пера поета. Їх там у серці так багато-багато!... Мотиви про важке життя на чужині невичерпані. Хто слухав її гри, не міг наслухатись та налюбуватись.

Всі віщували їй велике і славне майбутнє...

А воно склалося інакше: В часі, коли її душа росла і багатила мелодіями, недостатки на чужині щораз більше підкопували її здоров'я.

Аж одного разу не стало сил. Їх підкошувала страшна хвороба. Один пролив крові... другий... і недуга прикувала Любу до ліжка... Зрадливі цятки її колишніх марень гасли одна за одною.

Її життєва симфонія переходила в свою останню фазу: фінал...

Так скоро?

Невже не стало мелодій?

А ще так хочеться слухати... Ще так хочеться жити, жити...
Г и ...

— Гей, життя! — відізвалося в неї непоборним протестом, — Да ка по!... Я мушу жити!... Мушу!...

Та життєва орхестра неблагальна. Вже розлитого вина назад не налити до келиха. Вже не завернути минулого життя...

Тихо спалада важка завіса й ховала за собою постаті Бетговена... Шопена... Чайковського. Перед Любою відкривалося чорне провалля, яке, роззявлене, грозило їй кожної хвилини...

Останній акорд!

Порвана струна!

З розривальним дисонансом почало валитися у темну безодню велетенське піяніно... За ним постаті Бетговена... Шопена... Чайковського...

В глибині душі хворої дівчини пробудилося сильне, непоборне бажання життя. І десь набралось в неї стільки нерозгаданої сили, стільки життєвої енергії, що вона, вхопившись руками за велетенське піяніно, не пускала його. З великої напруги серце забилося молотком, а все тіло облилося потом.

— Не дам!... Не дам!... Не дам!!!...

Прокинулась, вся мокра від густого поту.

Тілом заволоділа солодка утома, як після важкого переможного змагу. Чула, як жилами почало розливатися нове жит-

тя. На душі ставало так легко, так добре... Хотілося заплакати з радощів.

І велика, важка крапля покотилася по обличчі.

Соняшні промені, що не сходили з обличчя дівчини, не могли налюбуватися жемчужною сльозиною, яка мінилася в їхньому сяйві райдужними переливами. Вони, що знали тільки одну вічність, не могли збагнути радісного вияву ради життя.

Потім жадібно її спивають. Тулять її в золотих долонях і вилітають на двір. Швидко ховаються за хмарами. Потім, взявши її на золоті крила, летять з нею до Сонця...

З молоді підсоветської поезії

Андрій Мястківський / СЛОВА

Скільки люди вигадали слів
про повзучих гадів, про орлів!
Скільки літ минуло, скільки літ —
кришиться і мармур, і граніт,
а слова нуртуються, живуть,
під мовчанням думами пливуть,
У словах значиме і мале,
у словах життя усе,
але
кожне слово ревно бережи,
кожне слово з серцем пов'яжи,
щоб не кинув вирок хтось бува:
— Слова...

**

*

Не кажіть „поезію люблю”,
бо її не можна не любити,
бо вона — той меч, що може вбити,
те зерно, що сиплется в ріллю.

Бо вона — це хміль п'янкий вина
добрий хліб із ниви запашної,
бо вона — вогонь душі людської,
океан схвильований до дна,
якщо лиш поезія вона.

Василь Симоненко] УКРАЇНІ

Коли крізь розпач випнуться надії
і забренять на вітрі степовім,
Я тоді твоїм ім'ям радію
І сумую іменем твоїм.

Коли грозує далеч неокрая
У передгроззі дикім і німім
Я твоїм ім'ям благословляю,
Проклинаю іменем твоїм.

Коли мечами злоба небо крає
І крушить твою вроду вікову,
Я тоді з твоїм ім'ям вмираю
І в твоєму імені живу!

Роман Кудлик / * * *

Очі...
І коли мені безнадійно,
Я ловлю в них сонячні зайчики —
Й вірю...
А коли я стаю безпечним,
То тривожні вони мов реквієм,
І я думаю...
А коли б написав я неправду,
Вони стали б сиві, мов олово,
І розстріляли б мене.
Очі...

Львів.

Віталій Коротич / БЕЗСОННЯ

Я тут один.
Хай нині вам насниться,
Як під шатром
З ясних небесних смальт
Це місто засинає наче птиця,
Поклавши чарні крила на асфальт.

Трамваї мчать,
Видзвонюючи гучно.
Трамваї, як і я
Живуть без сну.
І мокре листя ліпить власноручно
Холодний дощ по синьому вікну.

Осілля ніч за вікнами лютує,
Зомлілі зорі падають на брук,

А місто спить —
Сьогодні я чатую,
На пульс йому
Поклавши пальці рук.

І дні мої вмирають, як солдати —
Чужі нещастя — їхні вороги.

... Я у лікарні вчусь відповідати
За всі серця, що б'ються навкруги.

Маємо великий респект як до „Божих глаголів” біблійних пророків, так до „священного слова науки” і просвіченства. Таж вчений, таж кожен світоч культури, за каміноломним віруванням наших пращурів, мусить мати такі ж засади, як і богослов. Так і за Аристотелевою дефініцією. Але сумнів, чортів виплодок безвірного віку, куди вже не слав і ладен брати під детектор кожен рядок, написаний чорним на білому, будь святцями, будь мудрецами, будь світочами.

От хоч би щодо стверджуваної Е. Райсом „родословної” Андіївської, що викликала сумнів не тільки в недовірка П. Волиняка, аж забув правити лексичну коректу: Свідзінський, Тичина, Антонич, Хлебніков, Дікенс, Цветаєва, Шагал, Мішо... Моцарт. Можливо, мислено її лише по лінії версифікації, форми, але як там не було б, читачеві при узагальнених твердженнях і свому власному невідрізнюванні твору від цілої людини не відрізнити і від змісту. В іншому відклику той же експерт признав, що Свідзінський навіть через грецький канон ішов до знаходження свого. Хоч умовчано, в чому саме і до чого саме, ясно чому: бо ще була українська духовість, як в Антонича, раннього Тичини, що допомагала Свідзінському до того знаходження. В Андіївській ж, як стверджує і Райс, „мало що залишилося з української духовости”.

„Майстри душ”, позбавляючи народної спадщини заповідників її, добре знали, як випродуковувати „нове покоління” й інтернаціональну культуру, літературу”, чи то пак, за Райсом, „міжнародну, чи, коли хочете, вселюдську”. За „залізною” тепер також почали бити на загально-людську літературу майбутнього” через марксо-ленінський „соц”. Благо, верховодам тоталітарного „пролетарського раю” ані не спаде в голову, що так ніякої культури не створити, як не можна було нічого створити за мертвого прототипу — біблійного царства Давидів, Соломонів. Та чи йшло і йде про культуру кому з однокревної „родословної” — Керенському, Троцькому, Ленінові, Сталінові... та всій їхній спорідні?

Тільки способи, що приклали до покоління „сердитих” за „залізною” і поза — до „радісних”, і то радісних, як констатує Райс, в сучасну „трагічну добу”, зовсім інші. „Сердитих”, не давши їм отямитись чого вони сердиті, негайно почали душити випробуванням мокрим рядном під лемент нашої еміграції над Євтушенками й Еренбургами. А зачувши щось про суть мистецтва, етику, естетику, красу — невід’ємне від українського мистецтва і взагалі від правдивого мистецтва, про функції його і народного, про невідірваність від життя, про ідеалізм, що рушієм творчости і справжнього прогресу, про снагу ідеалістів, щоб кожен народ давав до скарбниці людства те найкраще із своєї культури й духа, — все за своїм питоменним „практичним зміслом” і „змішуванням святого з блюзнірчим”, „утилізували”, підгортаючи під свою марксо-ленінівську діалектику:

— Ну ж, хіба Маркс, Ленін не за красу, етику, естетику, не за партійність, народність? Хіба не за доконечну мету — най-

кращі здобутки всіх народів зілляти в одній загальнолюдській соціалістичній культурі? А хіба ж ми, йдучи священним слідом Маркса, Леніна, не за партійність, народність, не за „новаторство, не за традицію, не за здобутки, не за повноту змісту й форми? Чи ж не за джерело поезії — життя?

Наші передові мистці слова черпають з криниць Сходу й Заходу. Соц-реалізм — то і є життя в мистецтві. Краса, ідеалізм, крила поезії, — в ідеалізації підсоветської дійсності, в „романтизації буднів”. Без тої ідеалізації советської дійсності не може бути правдивої поезії, масової, філософічної, виховничої, пориваючої до великих діл, до стратосфери, ні дальшого прогресу. Тому то зійшло на штамп. Ідейности, ідейности! В безідейности — смерть.

Приведім трохи з того дослівно: „Вороги комунізму з шкури нунуться, щоб скориставшись з наших недоліків, дискредитувати соціалістичну систему. Так само, використовуючи деякі слабкі, малоталановиті твори радянської літератури, вони намагаються паплюжити соціалістичний реалізм, твердячи, ніби він є породженням культу особи. Але кому не ясно, що священні принципи соціалістичного реалізму — партійність, народність — є ленінськими принципами? Показ життя в його революційному розвитку, в боротьбі нового з старим, все те, що передбачав соціалістичний реалізм, є закономірним для діалектичної логіки революційного вчення Маркса, Леніна. Самозрозуміло, що соціалістичний реалізм не до вподоби нашим ворогам, і, поціляючи в нього, вони хочуть поцілити в саме серце нашої літератури... У вихованні героїчних якостей радянського народу, і зокрема молоді, які зумовили наші всесвітністоричні перемоги над фашистським звірем, велика заслуга радянської літератури, радянської поезії... Того не можна забувати!” (Абрам Кацнельсон „Думки про сучасний вірш”, Вітчизна, листопад 1962 р.).

І, справді, поминаючи інше, чи ж не виховала соц-література, соц-поезія слухняне „злочинне знаряддя” для апокаліптичного звіря? А кого тільки не клали й не кладуть за влади й кабали того звіра до спільної Гамони, „д’ної ями” під „буржуями” й „фашистами”? Тут показано і приклад до актуально-„філософічної поезії” з „геніяльного” (Тичини), таким же штампом, як і „оди на Сталіна”:

„Ми тривожим стратосферу,
Атомне ядро і сферу.
О прекрасний час!
Неповторний час!...”

А ілюстрацією до „найспівучішого” (Малишка) може послужити з-перед сторінки до статті Абрама Кацнельсона:

„Зирка, хмурачись спідлоба,
Жде війни, немов чудес, —
Отака, як бач, особа,
Не проста собі худоба —
Націоналістичний пес”.

Хоч тут якась неув’язка з тим вихвалюваним „мельосом”. Може б так з пародією на той шедевр мелодійніше й відповідніше звучав прикметник — „марксо-ленінівський пес”? Але кому б там змагатися із схозарілими підсоветськими лавреатами?

„Радісне” покоління, опинившись в інших умовах, підпало під іншу діалектику, але видко таку ж чуйну опіку „культуртрегерів” з однаковою метою — обернути в своє знаряддя. Як звано, в повторному циклі розкладу з нутра чи під Советами з „вільністю відносин” чи ще за біблійних часів з інвенцією закріпощення, гаремів, порабощення душі й тіла, відогравав велику роллю сексуалізм Аристоклосів, Ліхносів, де першенство треба віддати еклезіястам — Ліхносам перед гедоністами — Аристоклосами, бо в перших і борода довші. Адже сибарити куди молодші від тих, за власним окресленням, „ще гірших, ніж содомії”. Останнім належить вінок за ті інвенції.

В Андієвської, хоч вона веде перед „радiсному” поколінню, як знаходить Райс, „в суті речі — дитяче ставлення до статі, як і не звязаний із статтю й трагічністю (доби), нічим необмеженої радості”. Та де б кому і з найопіреніших патят, будь із-під соц-інкубатора, будь із-під західно-раціоналістично-матеріалістичного, рівнятися з патріярхами й магiстрами? І де б при тій „радiсності” заглиблюватись у щось, хоч і бачачи царенком Сіддартою через шпари в стiні казкового саду страшну дійсність, таку саму, бо чинили її ті самі майстри, тільки тепер ще страшнішу? Звідки б і спало „просвічення”, як на Просвіченого — Будду? Хоч могло б, навіть з „протоплазми”. Та при інфантильній „безтурботності” чи ж може обходити трагіка світу? Тому то і „суцільне свято”, стояння „поза Добром і Злом”. Тому, може, й те знаходжуване Райсом „суцільне навстіж”?

Хоч ясно не сказано, в чому воно, з ним і з „дитячою невинністю”, „відвагою”, „байдужістю до загально прийнятих уявлень” і ін. мимохiть асоціюють читачеві з Сагiн’ян, у кого чень теж „суцільне навстіж”, як і в Манді Леві Райс, кооператорки: в них та „відвага” — в крові, пішовши на руку ще біблійним еклезіястам, що знали досконало, як і те „прикласти ужитково”.

То лише випадок, що славутня поема Леві Райс, замість якої премії й the best seller’у, попала до corpus delicti, але напевно нерозминаючись із своєю ціллю. І як то, щоб ніхто з арбітрів не став в оборону „геніального твору”, от лише за Аристоклоса Ліхноса? Таж то не інакше з тієї ж „неневинної дитячої гри”, тільки но й різниці в фікції-нефікції, в пережитому особисто й баченому чи уявному, ну, і ще в стимулі й замiрі до написання.

Все ж без уточнення порівнювання Райсом здобутку Андієвської з „суцільним навстіж”, що знаходила Цветаева в Б. Пастернака, може вводити в блуд. І непосвяченого заінтригує: в чому саме воно було „маститого”? Волинякове прикривання „вихрестом” ніяк не переконливе. І постає питання: а чи те „суцільне навстіж”, відігравши ролю в свій час при унапрямлюванні соцілітератури, таку ж ролю, тільки вже з західним „фронтом”, відограватиме тепер поза „залізною”? Райсове блага заповістя, що „можливо, тому (через „нглибоке закорінення в українській духовості” й те, що Андієвська „далека від майстерности гномічних двовіршів Ореста”) в особі Андієвської українській літературі судитиметься вийти на світову арену”, — дуже знаменне й багатообіцяюче. Нуж, осягання „інтернаціо-

нальної літератури”, чи то пак „міжнародної, чи, коли хочете, вселюдської”! Кого це не підіб'є до перегонів? Для такої благої цілі можна сподіватись, окрім похвальної експертизи, щедрого мецената, маршана й премію. З чим чорт не жартує?

Вже й на „фронт культурного процесу” виступили й свої „прогресивні” наукові сили з гаслом „поринути з головою в західну культуру”, не інакше, оту „міжнародну”, з відвагою до денаціоналізації й асиміляції” (проф. Ю. Луцький), видко під механістичною діалектикою, нічого не відрізняючи від матеріалістичної культури, видко й не знаючи, що не тільки англо-сакси, а й найупослідженіші мурина погорджують мішанцем, фізичним і духовим. Мішанцем бо, за виключенням дуже рідкісного природного добору, йде до здегенеровування, нетворчости, втрачаючи все добре з духовости свого народу і набираючи негативів з інтеру, з фатальним притупленням інтелекту. А що вже казати про змішування з питомим дегенератом? Культура — прояв національного генія. Дегенерат не може здобутись на неї, тому завжди за інтер, тому й за свій винахід ще з біблійного часу — геноцид, „щоб могли виникати”. Тому й за асиміляцію, зберігаючи лише своє „ядро”, бо для своїх плянів „не важна кількість, а якість”.

Вже й виступив дехто з наших „найвідважніших” „прогресистів”-модерністів за „власну візію мистця й право підкорювати все на світі з фізикою й мораллю включно” (Ю. Соловій, Сучасність, серпень 1963 р.), репрезентуючись, як схопив був один прозорливець, „неогейбраїзмом”, з візією безпалого, спотвореного Богочоловіка, що нагадує таке ж „змішування святого з огидним” у подібному зображенні одного із справжніх правовірних. Напевно, одне й друге дуже „реалістичне бачення”, бо то так спотворили й споганили з підставленими доктринами ідею Прахриста. Інтерпретація тут декого з наших відрішених від земного світу у всеблагості неопіта (В. Барки), — знаходження святого з-під зогидженого, споганеного, спотвореного, — сповна заперечує та, нахвата на звідкись від Аристоклима Лихносів фразеологія нашого модерніста про „право мистця”, мабуть, і не здогадуєтесь, що те „право” й „інтелектуальна мистецька проблематика” ніяке „нео”, а ще з біблійного часу. І що тоді може розуміти на чийсь творчості? А тим більше на творчості П. Холодного, в кого, коли б навіть нічого не було з мистецької проблематики (що у справжнього мистця не можливе), лише та його вишукана краса з якихось потаємних джерел української душі й набутої культури, — і то вже багато? Хоч взагалі рафінована вишуканість виглядає на самоціль. А самоціль навіть у красі — однобічність, втрачаючи з гармонійно повноти генія. Про важливість у мистецтві красна дуже добре знають його споконвічні споганювачі, бо воно невід'ємне від існого, благого, Божого. І для дальшого споганювання видко вже не потребують прикладати власних рук.

Зараховування до „родословної” Андіївської Марка Шагала, що привело до непорозуміння у відклику П. Волиняка, не знати, наскільки має підстави, бо тут бажаним підпертям важко доводити при різному роді мистецтва: адже Шагал маляр. Але він, хоч уже з півстолітньою славою, ще нітрохи не „відсталий”, да-

ремні побоювання! Почав він свою мистецьку кар'єру чень з Пастернаком, Еренбургом та іншими однокревніми промінентами. Тільки ж, коли інші, схопившись за західні змі-футуризми, почали за своїм хистом і „генеральною лінією” вести фронт соціалітератури на „общепонятном”, щоб „на схилі літ”, схаменувшись, відцуратися від свого „Драконового посіву”, скинувши на когось, і наперобій розпинатися „за красу”*, Шагал явно й славно утворив свій „стиль” під маркою жидівського малярства. Не маючи звідки почерпнути із своїх джерел, бо таких ніколи й не було, він інспірувався розписом в одній старій подільській синагозі з примітивних зображень шатер, коней, балагул тощо з жидівського побуту. Як самоук, Шагал примінив таке невміле зображення зовсім вільно, без будь-якого мистецького канону і, як каже Райс, „без логічного зв'язку”.

Найзнаменитіший Шагалів образ — жидівське весілля, де за згадкою із свого життя в Україні по-дитячому намальовано лежма наречену, з типічними рисами, в білих шатах; збоку сторчма нареченого, в чорному міському вбранні, а між ними, під ними, над ними, наскільки пригадується, квіти, дерева, чи то зелені гілки, що ще за Авраамових часів, хоч тоді ще, згруповувані в певні непристойні об'єкти, мали ритуальне значення, символізуючи плідність. Не інакше, чуттєвий сентимент, що викликав у паризьких прихильників той образ і інші в такому ж дусі, причинився до великого успіху, слави й охрещення автора „малюрем-поетом”. Що Шагал одверто глузував з перехвал подивлячів — дуже дивує і говорить лише в його користь.

Звідси пішов цілий напрям і захоплення інфантилізмом, здебільша набираючи рис дефетизму. То не примітивізм з його здоровими елементами — милою наївністю, несподіваністю мистецької знахідки, відкриття, із злетною фантастикою, правдивістю почуття; то й не стилізація народного задля браку й натяку на будь-яке народне й стиль; не є й дитяче „свіже бачення”, а хороблива „гра” під дітей, що нічого не має з мистецтва, і дійсно викликає враження старечої здитинілості чи патологічного. Де межа між звихненим — незвихненим, — без сумніву там, де явна безглуздість, де „ніщо не говорить ні уму, ні серцю”, чи, як висловився І. Франко, про декаденс і що також примінили демагоги до резонерства в марксистській діалектиці: „ніщо не говорить до розуму, ні до уяви”.

„Дитяча невинність”, що її знаходить в Андіївської Райс, нарочите споганювання образу й ентгармонійність — то іде вже далі, чи не до Сутіна. Але в Хаїма Сутіна „кривляння”, спотворювання, незнаходження красна, розпачливе намагання схопити щось із божественного в мистецтві, з глибини Рембрандта, — то, як знаходять критики, теж із жидів (маршан Базлер, за поданням Грищенка), — „каліцтво”, в суті глибока трагедія, зв'я-

---

*) Те розпинання „за красу” пішло разом із скиданням усіх злочинів на большевиків, чи на „іногородців”. Благо, самі большевики в зарозумілості гадають, що „большевизм — це чисто-московське явище”. І хто вже тут не допомагає з „охочекомонних” і „самоотвержених”, може й не знаючи, що то вже давно випробувані способи, щоб замести сліди й вийти сухим з води.

зана із своєю збірною спадковістю. А надатком уже — важке життя, коли й одновірці цурались „каліки”, що не міг імпонувати славоманії снобів, а на „бляшаність” Кіслінга не хотів пристати.

В Андіївської, можливо, не так, як в нашого „неоїста” з „правом мистця включно на фізику й мораль”, усе ж споганювання образу — то вже ледве чи з „дитячої байдужости до загальної принятих уявлень”, а однаково із зміненої психіки, ментальности в „новій людині”. Аж хизування споганюванням, чи то ті „блискучі знахідки” за Райсом, — то за нашим фольклором — „загравання з нечистим”, що видко підтверджується Райсовим знаходженням проявів „огидного демонізму”.

З віршів Андіївської з примітивізму, дадаїзму, інфантилізму в збірці „Народження ідола” ледве чи є щось від Шагала: там ще явне своє джерело, хоч вражає невідчуття духовости свого народу, навіть незнання побуту. Та то не інакше від „збольшовичення” під Советами, матеріялістичного світогляду, спрощеного дарвінізму, незацікавлення своїм, бо нехтування народним, спрощування його, висилування, зогиджування нарочито плекали й плекають і не тільки за „залізною”, щоб легше йшло до „скалічування” і до „інтернаціональної”. А те підхоплює ревний ентузіяст, відповідно підготований, — і так „закономірно” йде далі. Ціну ж „партійности, народности” з марксоленінівської діалектики знає вже кожен. Хай би й знав з діалектики матеріялістичної західньої, що діє механічно, разом з самочинним зматеріялізуванням і духовим спролетаризуванням. Механічно йде і до утотожнювання народного з реалізмом, з народовецьким і з різним „бизнесовим” і небизнесовим псевдо. І хто ж веде в тому перед, як не зраціоналізована верхівка? Рідкісні голоси протесту не знаходять вух, бо з-під раціоналістично-матеріялістичної культури не сприйняти, а крім того інакше було б „нетолерантно”, „пошкоджуванням чийогось бизнесу”, вело б до „відмови передплатника, вкладача” і т. д. А „треба ж приміюватись до оточення”, „до голосів більшости”, адже демократія! Так іде і з транспортованим і культивованим на місці соцреалізмом, що схвалює „демократична більшість”. Протиставитись тому — доконче. Та чи ж „неогєбраїзмом”, що ніщо інше, як гіпер-соц? Відповідника йому легко знайти в біблійному прототипі, якщо не в малярстві, то в іншому автентичному, на кривду недобачуваному нашими величальниками, ні колишніми, ні сучасними.

Похопивши нарешті, що модерні європейські „іزمи” коріняться в народному мистецтві, у впливі, запозиченнях зі Сходу, Африки, практику дальнього Заходу, треба й усвідомити, звідки той гіпер-соц. Його несподіваний прояв зумовлений відповідним ґрунтом і посівом. Такий довго-підготовуваний ґрунт знайшовся з спорідненістю заложень у „новій людині” — зматеріялізуванням, снобізмом, атеїзмом (теж і з конфесійністю й теїзмом, але з загубленням під ним свого Тео); а посів — з отим „західним опиленням”, за яке стоїть горою наш ентузіяст, покровоць. Яке ж саме те „західне” — і показує, всупереч мнотомовній плутанині тлумачень, непомилний детектором жививо — дивовижний „неогєбраїзм”. Дивовижний, бо ніби й не було

ніякого „гебраїзму”, але він в іншій сфері. Чим ближча спорідненість заложень, тим органічніший в самовияві прояв. Його не можна надумати „інтелектуальною мистецькою проблематикою”, бо мистецька творчість не є чинністю лише інтелектуалу. Та й та плутана проблематика показується нічим іншим, як „прогресистським мудруванням”, бо мудрість теж не впливає з одного інтелекту, а ще й запозиченого. Існує ж фатальна закономірність: при зближенні заложень, зматеріялізованні притуплюється інтелект, збочуючи, а коли й вигострюється, то в хибному напрямі, який і являється в питоменого матеріяліста. Але в штучно-витвореного прогресує з дегенерацією до повного отупіння. Що ж при зближенні залишається зі свого? — Хіба хист, та й то схиблений, упертість, ентузіязм, „самоотверженність” і шанси на... раптовий зворот. Чим скоріше, тим краще. Щоправда, це дуже важко, бо треба, щоб промовило своє, те найосновніше, а мудруванням його не знайти, а на мудрість при зраціоналізованні, зматеріялізованні не здобутись, хай і при „найреалістичнішому баченні”, як і не здобутись при засліпленні ідеалізацією. З того видно, які то диявольські сіті!

Чи не на рахунок „західного опилення” мала піти б і та знаходжувана Райсом в Андіївській „дитяча неневинність”, що з „відвагою” дозріла вже ніби до безсоромности, як відкликється дехто з несхвалювачів. А коли так, „органічне” воно в неї чи неорганічне, — то все ж не з української духовости, де написаним законом — існо, благо, красно, а на непристойність — табу: „негодиться”. То й не з природної чистоти, простодухости, правдивости, безпосередньої ширости дитини. Хіба що можливе в того наймізернішого витвору диявольської системи, кого найбільше ограбовано, покривджено, — „безпризорних”, хіба й тих, ближче не означених, до кого признається ніби й Райс і ладен накинуги Андіївській: „На жаль, у більшості з нас, навіть найталановитіших з нас, дитинство так зогиджене, запльоване, затоптане, вивітрено, що трудно буває витягнути з нього бодай одну живу парость”.

Щось тут підозріле. Пошукаймо до того „родословної” самі! І враз спадає: а хіба ж дитина не може бачити дійсности? Дехто з психологів, європейських і американських, переконливо доводить, що тепер тільки дитина, але до трафаретного виховання, поки ще не „обтяжена” ним і впливом оточення, і спроможна на таке. Навіть спроможна на якусь філософічну думку, концепцію, хоч і без системи вченого, мислителя. Теперішній дорослий з притупленим відчуттям, інтелектом, з односторонністю, конфесійністю, впливом цілого суспільного устрою, втрачає ту здібність і спроможність самостійно думати. І хіба не підтверджує того наша дійсність і власні спостереження? Підтверджує тут і „самостійність” Андіївської, доходження, навіть при наявній інфантильності, хай не до філософічних концепцій, — до „основних проблем сучасного світу”? Щоправда, тих проблем без філософії не вирішити, а матеріялістам на філософію не здобутись, хіба на розумарську спекуляцію. Але сама авторка нам тут підказує, не кричучись з ім'ям інспіратора — Аристодимоса Ліхноса. Хоч то не один індивід, а двійня і вже не з першого Ліхносового „близнюцтва”. Ті „близнюки” не вигадані і навіть під при-

браним ім'ям їх легко розпізнати. Біблійним достеменним чудом, достойним для звеличування нашими сучасними золотоустими „солодкоспівцями”, вони були з'єднались, один — з „культу красно-го тіла”, другий — з „культу огидного черева”, щоб промишляти разом. І все йшло успішно, аж „огидне черево” зовсім спаскудило „красне тіло”, розклало, омертвіло й пожерло. Залишивсь на пострах цілому світу потворним пажером один Ліхнос, щоб далі промишляти то одинцем, то з іншим „близнюком”, спаскуджуючи, омертвлюючи й того і все красне, святе й живе на світі.

Прозраджуючи не тільки в своїх „антиках” тих близнюків, заторкуючи, як вірно знаходить Райс, „основну проблематику сучасного світу”, Андієвська далека від альтер его Аристодимосів Ліхносів, що накидає їй . . . ні, ні, — не вельмивчений і велемудрий ерудит, а наш таки ненаправний простодух і невіглас. Вельмивчений, поблажливо злагіднюючи закиди, але й не заперечуючи їх, ще й стверджуючи тим „забідованим дитинством у більшості з нас”, лише зацікавлений, і то „хвилююче зацікавлений” Джалапітою-Андієвською, як яскравим експериментом в еволюції різновида при схрещуванні або при стерилізації. А, згодиться, при психічній ще цікавіше. Тому й такі пуанти в експертизі від „блюзнірства” і зокрема наголошуваного „яблучка” у збірці „Народження ідола” на дальшому „людобозстві-ніцшеанстві”, ставанні „поза Добром і Злом”, „демонічності” і на повній пасивності в згадуваній репліці з параболі „На пошті”:

— Тоді все загине!

— На жаль, я нічим не можу допомогти.

Та репліка і від себе свідчить, що авторка далека від alter ego Аристодимосів Ліхносів, „яблучка” й ін.: то таки так — „ляндшафти” з підсоветської дійсності й заокеанської. При всій химерній фантастиці дуже „реалістичне бачення”, не традиційне з недобачуванням погані й не соцреалістичне з прикрашуванням гидотного. Тому так вражає і тих „незбольшевичених”, і тих „збольшевичених”, і боронять окрім „патерів”, „радісних”, „відважних”, лише сучасні неофіти, прозеліти в усеблагій вирозумілості. З чого слідує, що й то якась новітня спеція і вимагала б дослідження зокрема, а не радісної втіхи душпастирів з „навернення”. Та коли й душпастирі за всеблагословенство? Вражає — не вражає, „яблучко” напевно неперевершене ніде, як похваляє Райс, „потокотом сліпучих знахідок”, що „в світовій літературі нічого подібного навіть у наближенні про яблуко не написано”. Та де б, таж то яблучко не просте, а з Люциперських садів Тафету, про що дуже добре знає маестро, тільки таїться з тим, бо й ніхто не повірить.

Але не всюди можна відрізнити авторчине ego від нав'язуваного alter ego і таки з її „ляндшафтів”, хай під дитинячою свавільністю, — неперебірливого реаліста, незакаптуреного атеїста, непідфарбованого грубого матеріяліста, коли і в абстракціонізмі образи набирають конкретної важности. А „блюзнірство” в „яблучку Спаса” може впливати і з „байдужости до загально принятих уявлень” про етику, мораль, з непризнання „новою людиною” ідеалістичного світу, ірреального, метафізичного, трансцендентного, заперечуваного і західним матеріяліз-

мом, та й не хоче знати про нього, як про „забобон”, „відсталість”, „незгідне з наукою”. А новітня наука, зокрема астрономія, фізика, хемія, психологія, протоісторія, дослідження правір, давно розбила боввана матеріялізму, як і викрила підставленого Лжебога. Вже і майстрами, мудрецами давно вжито різні запобіги, накладено печаті на заборони й замки на язики. Вже й „фронт культуртрегерів” схопився за іншу стратегію, хоч не попускає бити й бити „на всі fronti”. А наш простодух і вік би проспав, ще й дякує за замки!

Не можна відрізнити авторки і в її „чистій геніяльності”, за Райсовим окресленням, хоч то щось із „філософії” біблійних еклезіастів, і чи не тому вдостоїлось найвищої похвали:

„В усій природі тертя.
Нема ні на що опертя...
Кожна жила на жилі
Держиться
Законом самодержця...”

І тут стає цілком ясно, що „відвага” в нашій „новій людині”, хоч і іншого походження, ніж спадкове в Леві Райс з її кооператорками, але й залежне від нього, як залежна від біблійної „збільшевичена ера”*), а від тієї ери — похідна „нова людина” з сміливістю називати речі своїм ім’ям і „реально бачити”. Безперечно, сміливість не в непристойності. Одначе наречувана обурено своїми нетерпимцями і вибачливо по-патерському Райсом „порнографія” — то не така то й порнографія, то не такий то й вибрик „безпризорного”, а поштовх до очунення і пригадка: Ліхноси в свому генетеїзмі, фетишизмі фаллоса при розкладі народів знутри, починали з „Божими пугарами” від сексу, еротики, б’ючи на низькі інстинкти й усанкціоновуючи розпусту ще з біблійними комуністами, патерніянцями-сатаністами й іншими сектами, нарочито розплоджуваними „отцем народам” чи то „священником народам”. Назверх ті секти були дуже побожні і похвальні, тому під облудою й геноцидом свого духівництва їх підтримували самі ж володарі, але не народ, як ложно твердить советська Академія Наук (Григор’ян), щоб прикрити правду, яка оголює й сучасний комунізм. То вже з розкладом „знатних” майстрів почали бити й на демагогію й на що тільки не далось. Так пішло аж до нашого часу і під комунізмом-більшовизмом з „вільністю відносин” і інде, на повне задоволення „героям нашого времені”.

Той культ фаллоса Ліхноси з „братерством” нав’язали Аристордимосам, пізніше занісши свій фетиш, уже під „лінгам і йоні” (емблема чоловічої й жіночої генеративної сили, про що конче б треба знати цнотливим святеникам і вдаваним незнайкам), аж під Інд і Ганг і далі. От що бачив царенко Сіддарта

---

*) „Збільшевиченою ерою” назвав Тичина. Але за орієталістами вірніше — „зсемітизована”, тоб то „зжидовіла”. Подібно висловлювався Маркс і сіоніст І. Гордон, лякаючись жорстокости свого народу і додаючи її з меркантилізму (хоч то не відповідає цілій правді) і волаючи до оновлення. „Збільшевичення” — то сублимація „сіямських близнюків”, як називав один із них, шахуючи другого (збірник „Євреї в Росії”).

крізь шпари в стіні казкового батьківського саду і бачив не гірше.

Що вигребала на світло Боже своїм гострим чепеликом Андівська-Джалапіта — це той же фетиш, занесений і над Гудсон, та разом з іншим, що вигребав, — то всього-на-всього лише кінчик Драконового хвоста. Ну, і що це впорівень з цілим потвором, що його прикривають омофорами й власним тілом усі „святі та божі”? Але й те вже багато: „дозбольшевичена” українська людина, недивлячись на провісників, зовсім не йняла віри, що Дракон насправді існує, а не лише в казках, тим часом він давно вже проліз на божник; ще менше йме віри „збольшевичена” й зраціоналізована-зматеріялізована західна, мовляв, „релігійний дурман”, у дійсності прийнявши той фетиш і хвіст за священного ідола. А про ту „священність” не охляває добвити сучасний гемонський еклезіаст і то обабіч „залізної”, дійшовши з своєю казуїстикою не тільки до „змішування святого з блюзнірчим”, „невідрізнення Добра від Зла”, як знаходили дослідники в мин. ст., а й до утотожнювання, всугеровування, що Зло — то Добро, ложне — то справжнє, огидне — то красне. Звідси вже один крок до сатанізму.

Недивлячись на заторкування основної проблематики, наш вундеркінд — лише „нова дитина”, „радісна дитина”: дорослий не міг би бути байдужим, як не міг бути байдужим, бачучи розклад свого народу, царенко Сідарта, він же Готама Будда. Та в кого при духовій пролетаризації, невігластву, „духовій кризі”, „зломленні хребтів”, зматеріялізованні, здитинілости, змертвінні, зберіглось щось із його душі, коли і вчення Просвіченого, як і інші науки, підмінено підставленими псевдо-доктринами, де поміж лжедогм — пасивізм, „непротивлення злому”, „любов до ворога” аж до „самообрічення”, „прощення всіх злочинів”, що противиться Божим природним законам, гідності людини й здоровому глузду?

От звідки „трагедія світу”, і як про неї не знали б її митці, вже одверто глузуючи з поторочі, на що сходить людина, створена на образ Божий, вже й цинічно похваляючись: „є ще гірші від нас!” Але це найменше турбує наших „сторожів і пастирів душ”. Не турбує й заколисаний ними, самозадоволений загал. І чи ж може турбувати „радісну дитину”? Порівнювати ту радісність з „райською музикою” Моцарта, в кого райськість від Божого красна, віри в Добро, — блюзнірство. Та „змішування святого з блюзнірчим” пішло не від сьогодні. А чи ж вина дитини, в якій під раціоналістично-матеріялістичною культурою атрофовано природне відчуття красна? І чи ж та атрофія не веде до атрофії у відрізнуванні справжнього відложного, доброго від злого? — „Байдужість” тут і була б показником, як і підмічуваний Райсом „демонізм”, що не так то в тих „метеликах”, що „сипляться сажею на уста”. Ось він в оголеному вигляді, без усяких штучних версифікаторських „ухищрень” й інфантильності:

„Щоб з небуття, з цієї каламуті
Воздвигнуть подих і веліти: „Будь!”

О пощо, Боже, забаглось Тобі
Цей світ таким важким перстом помітить,

Що навіть всі ті світла кубометри.
Розкидані наліво й направо
(О плоть від плоті, кров від духа крові),
Не відсвіти Твоєї благодаті,

А чорні урвища, куди скидають
Убивці труп. І гине під ногою
Той інший промінь, що збіравсь світати.

І плакальнику, з свічкою в руці,
Що мертвому узявся присвітити,
Ти раптом явиш Сатани лице”.

(Закони божественности)

Хоч сповидно в Андіївської, як показує Райс, розвиток від атеїзму до демонізму ніби справді йде „закономірно за логікою марксо-ленінівської діалектики” чи механістичої західної (але не так, як тепер товкмачить Абрам Кацнельсон, щоб придушити несподіваний виприск „молодих”, що зажеврїв зовсім не закономірно, а всупереч тій логіці), — нічого не запевнено, що не спаде прозоріння й на „радісну дитину”. Ледве чи вже й радісної, коли заторкує основну проблематику, дійшовши до найосновнішої проблеми, що не розлучити ні діалектикою матеріалізму, ні біблійною казуїстикою. Як не може бути при тому радості, так і байдужості й пасивізму. Нічого й не запевнено, що не пройде живою іскрою з свят-полум’я царенка Сіддарті, бо й наша прадуховість у непримиренні зі Злом. Вона не може не промовляти нам із збірного підсвідомого і воскресала й на руїні Божою жар-птицею — Дивом.

Доц. Микита Думка / КОЛИ ЗАСНОВАНИЙ КИЇВ

Студенти класичної та слов’янської філології й історії у львівському університеті 30 років тому напевно пригадують собі старшого студента, високого, огрядного, з довгою русявою бородою, який з вигляду скидався радше на поважного професора ніж на студента, але фактично був студентом історії й класичної філології. Тим студентом був *Микита Думка*; сьогодні він доцент того ж університету, учений і дослідник. Кілька років тому написав він цікаву працю про медицину скитів, цікаву не тільки для лікарів, але й для істориків, філологів й археологів. Як сумлінний історик, він ґрунтовно дослідив тексти грецьких, римських і арабських авторів, які згадують про скитів, використав усі здобутки української археології аж до останніх часів і на основі тих дослідів показав розвиток медичної науки на наших землях від VII ст. пер. Хр. до IV ст. нашої ери. Вислідом тих і інших студій є стаття про старовинність Києва, яку тут передруковуємо з сов. журналу (Вітчизна 1963 ч. 6). *Ред.*

На підставі ґрунтовного аналізу староруських літописів, свідчень візантійських, вірменських та арабських письменників

академік *Б. О. Рибак* прийшов до висновку, що Київ як місто, як центр придніпровських слов'янських племен, а далі як столиця Київської Русі був заснований у середині VI століття. Та коли заглянути в більш давні джерела, то виникають підстави гадати, що Київ набагато старший. Вже в середині II століття нашої ери Київ був, очевидно, центром одного з найдавніших слов'янських об'єднань.

В той час жив і працював в Олександрії єгипетський грек *Клавдій Птоломей*. Великий математик і астроном, він був також визначним географом. Відомий його твір „Географія”. В третій книзі цього твору є окрема глава „Європейська Сарматія”. В ній Птоломей, хоч і не завжди докладно, описує всі слов'янські землі.

Серед безлічі гір, озер, річок, народів тощо вчений називає також чимало населених пунктів, розташованих як на узбережжі Чорного моря (переважно старі грецькі колонії), так і в глибині країни. Спираючись на різні матеріали, в тому числі на записки купців, Птоломей накреслює ріку Бористен — Дніпро, а на його берегах подає ряд укріплених міських пунктів, звичайно, торговельних факторій, як *Метрополіс*, *Нюссон*, *Серім*, *Амадока*, *Азагаріон*. Між названими місцевостями найважливішою для нас є *Метрополіс* — „Город-Матір”, столиця. Докладний аналіз торговельних шляхів, що вели з грецьких північночорноморських колоній в глиб Придніпров'я, в райони середньої течії Дніпра, показує, що вони збігалися в районі Києва. Про це свідчать численні археологічні знахідки на території Києва. Тому, не зважаючи на деякі помилки на карті Птолемея, ми можемо впевнено сказати, що його Метрополіс лежить на місці, яке відповідає розташуванню Києва. Таку саму думку висловлює ряд учених, зокрема видавець Птолемеєвої „Географії” *К. Мюллер*, в 1883 році. Про можливість зв'язати Птолемеїв Метрополіс з сьогоdnішнім Києвом неодноразово говорить великий знавець цієї справи, колишній професор Київського університету *Юліан Кулаковський* у своїй праці „Карта Европейской Сарматии по Птолемею” (Київ, 1899 р.). Що Метрополіс Птолемея є пізніший Київ, вважав світовий фахівець з стародавнього минулого наших земель академік *В. В. Латишев* та інші спеціалісти.

Знахідки римських, а пізніше й арабських монет на території Києва і „поява його на світанку нашої рідної історії як значного і важливого центра політичного життя роблять, — пише проф. *Ю. Кулаковський*, — імовірним безперервне існування його з давніх часів Птолемея”. Отож Київ існував уже в середині II століття нашої ери.

Що саме так воно було, підтверджують важливі докази нашого найдавнішого літописця, на які навряд чи колись зверталася увага. У нього Київ називається „матір'ю городів руських”. Ця назва не вигадка літописця, це переклад грецької назви: Метрополіс — город-мати, столиця. Значить, вже в середині II століття нашої ери Київ був центром ранньослов'янського політичного об'єднання над Дніпром і під його владою перебував також ряд укріплених місцевостей. Це було, мабуть, початкове і найдавніше антське об'єднання над Дніпром, чи не предтеча Ки-

ївської Руси, хоч назва „ант” згадується дещо пізніше — в III столітті нашої ери — в одному з написів на кам'яній плиті-стелі, поставленій в Пантікапеї — Керчі — під час правління царя Тейрана (275 — 279 н. е.).

„Географія” Клавдія Птоломея написана близько 150 чи 160 року нашої ери. Отже, ми маємо право відзначити не чотирнадцять століть історичного засвідченого існування Києва, як це говорить академік Б. О. Рибаків, а *вісімнадцять*.

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ

СТЕПАН КУРБАС-ЯНОВИЧ

В історії галицького театру певне місце займає маловідомий сьогодні, але визначний у своєму часі режисер і актор *Степан Курбас*, який виступав під прибраним прізвиськом *Янович*, тому сьогодні мало хто й знає, що це батько відомого засновника і мистецького керівника харківського театру „Березіль” *Леся Курбаса*, знищеного московськими більшовиками за „формалізм” у театральному мистецтві і за „буржуазний націоналізм”. Степан Курбас, що все життя мріяв створити новий український театр, заснував був у 1898 р. разом із режисером *К. Підвисоцьким*, незалежну театральну групу, але вона не втрималася довго через матеріальні нестатки. Його ідею здійснив був пізніше його син Олександр у Харкові, за московсько-більшовицької окупації, але й йому не довелося розвинути всіх своїх мистецьких сил, бо більшовики його зліквідували.

Степан Курбас-Янович вийшов від народницьких традицій М. Кропивницького, в якого він учився режисерства, але він не обмежувався українським репертуаром і радо включав твори світової драматургії. З-під режисерської руки Курбаса-Яновича вийшли потім такі мистці українського театру, як *Йосип Стадник*, *Іван Рубчак*, *К. Рубчакова*, *В. Юрчак*, *М. Слободівна* та ін. Як режисер, Курбас-Янович звертав особливу увагу на психологічне поглиблення персонажів, не обмежуючись до народницько-реалістичного трактування. Разом з Підвисоцьким, Курбас-Янович дбав не тільки про високий мистецький рівень вистав, але й про чистоту мови акторів та про справжню гру, яку хотів очистити від традиційної деклямаційності і театального патосу. Як автор, Курбас-Янович створив неперевершені образи Михайла Гурмана, писаря Качуркевича, вчителя Хоростіля в п'єсах Івана Франка. Сам же Франко висловлювався про Яновича дуже похвально і писав, що він є „головною силою української сцени... Він уміє бути і щиро веселим, і понурим, і потрафить у найбільш патетичних сценах бути природним і правдивим”. Курбас Янович перший поставив на сцені Франкового „Учителя” і перший знайомив галицького глядача з п'єсами надніпрянських драматургів, як М. Кропивницький та Карпенко-Карий. Сучасники кажуть, що Янович був перший і найкращий у Галичині виконавець ролі Івана Непокритого в драмі „Дай серцю волю”. Великий успіх мав він і в провідних партіях опер та оперет.

Окрім театральної діяльності Курбас-Янович цікавився теж

українською клясичною музикою і часто влаштовував силами артистів концерти цієї музики, або пускав в антрактах уривки з Лисенкових опер.

Недавно минуло сто років з дня народження Степана Курбаса-Яновича, який в розквіті свого таланту, прибитий невдачами матеріального характеру, захворів нервовою недугою і мусів покинути сцену.

Н. Б.

Яр. Рудницький / ШЕВЧЕНКОВА МОВА

Мово- й назвознавчі інтерпретації*)

10. Каземат

Новіші видання Шевченкового „Кобзаря”, а зокрема видання за редакцією проф. Л. Білецького („Кобзар”, УВАН, Тризуб, Вінніпег 1953, том II, стор. 89), дають заголовок над 13 віршами Шевченка, написаними „в третьем Собственном Его Величества Канцелярии Отделении”: „В казематі”. В давніших виданнях „Кобзаря”, як от у виданні з 1867, в виданнях Доманицького, Сімовича й ін., цього заголовка немає. Немає його й у „Граматично-стилістичному словнику Шевченкової мови” Митрополита Іларіона (Вінніпег 1961).

Ні словник Желеховського, ні Грінченків не подають цього слова. За нашим відомом — на основі картотеки Етимологічного словника перший увів його в лексикографію Зеенон Кузеля в своєму „Словарі чужих слів” (Чернівці 1910). На стор. 141 цього словника читаємо:

казамата есп. склеплені пивниці і в'язниці в твердинях; тяжка тюрма.

„Словник чужомовних слів” І. Бойкова, О. Ізюмова й ін. (передрук в Нью Йорку 1955) містить іншу форму й інше пояснення цього слова:

каземат фр. — кам'яна будівля в фортеці чи в'язниці з склепінням для найважливіших злочинців (стор. 188).

Як бачимо, обидва словники подають не тільки різні форми цього слова, але й виводять його один із еспанської, а другий із французької мови.

Тим часом немає сумніву, що до української мови це слово дісталось або з польської або з російської мови. Воно прийшло десь у 19-ому столітті разом із тюрмами, що їх царський уряд будував у Росії й поза нею. В російській мові воно відоме з часів Петра I й дісталось туди з французької або німецької мови: фр. *casematte*, нім. *Kasematte*. Західно-європейські слова походять з італійської мови, де вперше вжив слова *касаматта* в 1520 році Нікольо Макіявеллі (1469-1527), відомий флорентійський політик і письменник.

Для слова *касаматта* в італійській мові немає в науці якогось одного пояснення. Одні вчені виводять його з грецької, де *хасмата* „пропасть”, а дальше „замкнуте місце”, інші зв'язують його таки з італійськими словами: *каса* „дім” і *матта* „очерет” (за етимологічним словником Алессіо-Баттісті).

*) Пор. „Київ” ч. 1-6 1961, ч. 2-3 й 5-6 1962.

Останнім часом етимології слова іт. *касаматта* присвятив довшу статтю проф. Роберт А. Галл з Корнелського університету. Стаття надрукована в журналі Американського Лінгвістичного Товариства „Ленгвідж” (том 38, стор. 270-273), де докладно розглянуто всі пояснення цього слова і його різновидів в італійській та інших західно-європейських мовах. Відсилаємо туди всіх, хто цікавився б ближче історією й походженням цього слова.

Огляди і рецензії

J. B. Rudnyckyj, Readings in Slavic Literature. Winnipeg, 1963. The University of Manitoba Press.

Три випуски слов'янських текстів для читання, III, IV і V — видані Манітобським університетом, за редакцією д-ра Ярослава Рудницького, — це вибір з української і старослов'янської літератури. Розглянемо їх у порядку давности текстів. Випуск ч. 4 — це фотокопія праці проф. Ів. Огієнка „Оповідання ченця Хороброго про письменна слов'янські”, вперше друкованої в 1927 р. Лише останній розділ доданий редактором. Праця проф. І. Огієнка має тривалу вартість для студентів слов'янської філології, тому передрук її саме в 1100-ліття появи слов'янської азбуки й діяльності слов'янських апостолів Кирила й Методія має особливе значення. Праця цікава тим, що це передрук найдавнішого болгарського списку датованого 1348 роком із згаданого оповідання ченця Храбра (Хороброго). Як відомо, існує коло 40 списків, з чого 8 давніх (в тім числі київський список, що стоїть на третім місці). Найдавніший список має, правдоподібно, найменше змін у відношенні до оригіналу, що не зберігся. Оповідання Храбра, це найцінніше джерело відомостей про слов'янські азбуки, створені Кирилом і Методієм. У вступі подана головна література предмету, при чім з українських філологів подані праці О. Бодяньського, Ів. Франка та А. Багрія. Сам текст Оповідання поданий повністю, збагачений примітками, в яких подані різновидності тексту на основі інших давніх списків. Після тексту, що займає коло 5 сторінок, є 5 сторінок пояснення тяжко зрозумілих слів, що дуже цінне для студентів. Доданий також взірць рукопису Оповідання із списку XV століття. З огляду на те, що Оповідання писане середньоболгарським правописом, який різниться вже дечим від ста-

роцерковнослов'янського, подані головні риси цього правопису, що вияснює студентам незгідності з церковнослов'янськими класичними граматичними формами. Цінним є те, що це один з найраніших акцентованих текстів, а це вказує на південно-слов'янський наголос, дуже близький до українського, засвідченого в історичних текстах і в сучасній мові. Вкінці подано 9 знімок і таблиць до питання про походження слов'янських азбук, — від надписів царя Самуїла до зразків кириличного і глаголичного письма X і XII століть. Дуже цікаві тут для студента зіставлення найдавніших азбук людства — рун, єгипетської, семітських, грецьких різновидностей і латинської азбуки (таблиці взяті здебільша з праць Ягіча й Успенського). Вкінці подана найновіша література до питання: з українських авторів — праці І. Огієнка, Яр. Рудницького і М. Груньського.

Випуск ч. 5 — фрагмент кириличного Євангелія з XIII ст. Це фотокопія, як редактор здогадується, найдавнішого існуючого в оригіналі кириличного манускрипту на північно-американській території. Рукопис походить з бібліотеки проф. Яр. Гординського зі Львова. Фотодрук доволі виразний; текст поданий по одній колонці на сторінку, щоб улегшити його читання. Є це фрагменти Євангелія від Луки та Івана, уміщені на 11 сторінках. Текст писаний уставом з розділами лише між реченнями, не між словами. Рукопис має, як твердить редактор, — палеографічні, ортографічні і лінгвістичні особливості, характерні для пізнього XIII століття.

Тексти ч. 3, це вибір з творів різних періодів української літератури, при чім давні тексти подані в перерібі на сучасну українську мову з залишками певних архаїзмів.

Стара доба (XI — XV ст.) заступлена молитвою митрополита Іларіо-

на із „Слова о Законі і Благодаті”, Шевченковими переспівами із Слова о полку, уривком із Галицько-Волинського літопису про Євшан-зілля, вільним переспівом цієї теми М. Вороного та нарисом на ту ж тему Л. Мосендза.

Середня доба (XV — XVIII ст.) представлена мотивами дум, фрагментом інтермедії М. Довгалецького, віршем І. Мазепи та фрагментами з Григорія Сковороди. При тім трактат „Де ціна часу?” в перекладі Яр. Рудницького з латинської мови на українську.

Новітня доба (XVIII — XX ст.) представлена уривком з „Наталки Полтавки” Котляревського, Веснівкою М. Шашкевича, вибором з Шевченка, сценкою з Кулішевої „Чорної Ради”, поемою „Каменярі” І. Франка, уривком з „Оргії” Л. Українки, поемою „Скорба Мати” Тичини, Юрієм Кленом, Б. І. Антоничем та М. Рильським. Після кожного твору подані питання для студента. Критичний коментар і словничок до тексту є в підготові.

Великим плюсом цього видання є те, що всі тексти акцентовані, а це влегше працю студентів. Вибір текстів добре обдуманий, підібрано найхарактерніші фрагменти з українського літературного процесу. Всі ці випуски хрестоматій знаходять живе застосування в каледжах та на університетських курсах.

Н. Пазуник

Boryslav H. Bilash, Ukrainian with ease.

Передмова д-ра Павла Юзика з Манитобського Університету. Видання Кураторії Українознавчих Шкіл, Вінніпег, Ман., Канада, 1962, стор. 148.

Підручник „Українська мова в легкій формі” Б. Н. Білаша справді відповідає змістові заголовку, і це чи не одна з головних заслуг автора. Матеріал підручника, розділений на 50 лекцій, поданий дуже доступно, навіть для студентів, назагал мало обізнаних з граматичними системами. Підручник має практичний характер; він призначений для середньошкільної англомовної молоді; можна його також успішно застосовувати для практичних мовних курсів в каледжах та для самоосвіти.

Згідно з метою, прийнятою тепер в найновіших практичних мовних підручниках, автор подає рівночасно матеріал з різних ділянок граматики, — фонетики, морфології

й синтакси, вводячи тим студента поступово в систему української мови, переходячи від простішого до складнішого.

Весь курс поділений по суті на три частини: це перші 12 лекцій, що закінчуються оглядом в 13-ій лекції; друга частина кінчається переглядом в 21-ій лекції, а третя — 50-тою лекцією з перевіркою усього матеріалу. В перших 12 лекціях поступово подана азбука, згідно з дібраним складом словника лекцій. Це обговорення букв і звуків кінчається сьомою лекцією, при чім вживаються лише друковані букви, а в восьмій подано вже писані букви. Вимова звуків пояснена головню через відповідники в англійській мові. Відмінні частини мови подаються тут поступово, тільки в однині. З дієлова поданий теперішній час допоміжних дієслів. В другій групі лекцій (від 14-ї до 21-ї) подаються вже іменні форми в множині, при чім застосовується прийменники з формами відповідних відмінків. Рівночасно подані описово головні чергування звуків, потрібні для відмінкових форм. З дієлова вивяснене вживання майбутнього та минулого часу недоконаного виду.

В третій групі лекцій (від 22-ї до 50-ї) вводиться решта відмінків та обговорюється вживання паралельних форм окремих відмінків. Тут представлений також доконаний вид минулого часу дієслів. В лекціях між 32-ю і 41-ою автор подає вже систематично відміну іменника, поділяючи іменники в усіх трьох родах на тверду і м'яку групу, а також прикметники й займенники. Таким чином охоплена в основному вся морфологія з певною увагою до фонетичних змін та до синтакси головню простого речення.

Побудова окремих лекцій така: нові слова, граматичні пояснення, вправи на основі текстів для перекладу з української мови на англійську і з англійської на українську та певні відміни чи т. п. вправи.

Словник підібрано дбайливо з тематичними концентрами, як, напр., страви, члени родини, частини тіла, оточення в класі, праця в школі і дома, у лікаря, знаряддя. Крім того, подані в тексті певні основні відомості про Україну, її головні міста, її культуру, поетів — Тараса Шевченка, Івана Франка.

Оживлюють підручник деякі ілюстрації: портрети видатних людей, архітектурні пам'ятки України, контурна мапа України та деякі пісні з

нотами. Вкінці є граматичний індекс та малий двомовний словничок. Все це враз з передмовою д-ра Павла Юзика та переднім словом автора дає гарну цілість. Мова українських текстів добра, текст дбайливо зредагований.

Для нового видання можна б подати певні поради: добре було б, щоб у кінці окремих груп лекцій були подані не тільки тексти тестів, а щоб також був поданий сумарний перегляд матеріялу даної частини, бо це влегшило б учневі повторення пройденого матеріялу. Граматичні таблиці тут заступлені взірцями від-

мін в лекціях між 32-ю і 41-ою та граматичним індексом. Також варто було б навести взірці відміни мішаної групи іменника, тим більше, що це відрізняє українську іменну систему від російської, де цього немає, та ввести також приголосні іменникові групи жіночого і середнього роду, хоч би з огляду на давність збережених форм. Можливо, однак, що автор плянує поробити ці доповнення в другій частині, що, видно, є в підготові. Треба привітати цей підручник, як вартісний вклад в навчання української мови англо-мовних студентів.

Н. І. Пазунок

НА МОВНІ ТЕМИ

Запитання: Котре слово краще — „з'єднаний” чи „з'єдинений”, „об'єднаний” чи „об'єдинений”, „З'єдинені Держави” чи „З'єднані Держави”. Я мав спір за ці слова і не маю певності чи мав рацію. Іван Семенюк (Ваш передплатник).

Відповідь: На цю тему велася свого часу дискусія в одній канадській газеті, („Новий Шлях”). В дискусії брали участь здебільша „моволобці”, тобто мовознавці-аматори, і одні відстоювали форми „з'єдинення” і „з'єдинений”, інші „з'єднаний” і „з'єднання”. Один з дискутантів твердив там, що „як є прикметник „єдиний”, то мусить бути „з'єдинення” і „з'єдинений”, а другий казав, що від прикметника „єдиний” походять слова „з'єднаний”, „об'єднаний”.

Помилка дискутантів криється в тому, що вони „пришили” прикметникові „єдиний” цілком чуже йому значення. Слово „єдиний” означає по-нашому „тільки один”, англ. „сінгл”, рос. „одинокій” (адінокій), або „единственный”, поль. „єдини”, гал. „одинокій”, нпр., „Його єдина дитина покинуть хоче” (Шевч.), „Друже мій єдиний” (К. Досв.), „Покидаю тебе, сер-

денятко мое, гей єдиному Богу” (Метл. — всі приклади з Грінченкового Словника). Це слово „єдиний”, не має похідних (окрім „єдинак”, „єдиначка”, „єдиниця”, „єдиність”, „єдинчик”, „єдинчук”, Гр.) вроді „з'єдинений”, „об'єдинений”, а якби вони існували то мали б означати вроді „зсамітнений”, „осамітнений”, „опущений”, „осиротілий” тощо, а слова „з'єднаний”, „об'єднаний”, не походять від „єдиний”, тільки від дієслова „єднати” в значенні „сполучати”, (рос. соединять), нпр., „Єднай, батьку, Україну” (Грін.), „Ісус учеників єднає” (Грін.). Та слово „єдиний” (єдиний) є і в російській мові, де воно збереглося, як і в нашій, з праслов'янської мови і походить від слова „єдинъ”, що стало з „єдъ” і „инъ”, при чому „єдъ” означало „тільки” (воно збереглося ще в таких словах, як рос. „едва”, укр. „ледве”), а „инъ” означало „один” (лат. унус), разом „тільки один”. В такому значенні збереглося воно й досі, хоч форма змінилася з „єдинъ” на „єдиний”.

Щоправда, слово „єдинити” („єдинить”) існувало в старочерковній мові і означало те саме, що сучасне слово „єдна-

ти” (рос. соединять), а „единеніє” — „з’єднання” (рос. соединение, согласие), нпр., „Въ единеніи віры” (Илар. Зак. Благ.) „Тщасяся блюсти единеніє духа” (Еф. IV. 3. В.), але в сучасній українській літературній мові воно в тому значенні не вживається, його заступило слово „єднати”, „єднання”, а від нього і „з’єднання”, „об’єднання”, „роз’єднання” ітп. Всі начебто похідні слова від „єдиний”, як „з’єдинити”, „об’єдинити”, „з’єдинений”, „об’єдинений” треба трактувати як архаїзми, тобто церковнослов’янізми, які могли зберегтися в Галичині побіч інших архаїзмів, або просто москалізми, прийняті з московської мови, залежно від того, коли вони в галицькій літературній мові появилися. В сучасній мові ці слова „з’єдинити”, „з’єдинений” як деривативи від „єдиний” не мають власного значення.

З цього виходить, що назва „З’єдинені Держави” неправильна, вона означала б вроді „Осамітнені Держави”, тому треба вживати „З’єднані Держави”, „Об’єднані Нації” а ще краще „Сполучені Держави”, а радше Стейти, бо це вже назва власна, а не загальна, тому перекладати її українським „держави” невластиво. Насправді, це не держави в повному розумінні слова, а щось вроді півдержавних організмів, яким найкраще відповідає назва „стейти”, дарма, що англ. слово стейт по-нашому держави. Англійці мають іншу назву для держави — „націон”, що означає і націю, і державу, а „стейт” є тільки стейтом, а не державою в повному розумінні цього слова. Тому правильніше буде називати „Юнейтед Стейтс”, „З’єднані Стейти” або

„Сполучені Стейти”, зам. „З’єднані” чи „Сполучені Штати” („штати” — ординарний москалізм) чи „З’єдинені” або „З’єднані Держави”. Ми радо вживаємо „Сполучені Стейти Америки”, ССА і пропонуємо цю назву всім, хто хоче позбутися невлучних, неправильних і, головно, чужих назв США — Сполучені Штати (від цих штатів „чути” Москвою) або ЗДА „З’єдинені Держави” (від яких „чути” небіжкою Австрією).

Бібліографія

Ювілейний Календар-Альманах Українського Народного Союзу на рік 1964 у 150-річчя народження Тараса Шевченка. „Свобода”, Джерзи Ситі, (1963) 224 стор. ілюстр.

Храплива, Леся. На весь Божий Рік. Декляматор для дітей. Н. Я. 1964, 94 стор.

Календар-Альманах „Мітла” на 1964 р. Вид. Ю. Середяка, Буенос Айрес (Аргентина) 1963, 128 ст.

Deutsch-Ukrainische Gesellschaft 1918-1963, von Dr. Gregor Prokopcuk. Mit Vorwort von Staatsminister Paul Strenbert. Herausgeber D. U. G. München 1963, 96 SS. illustr.

Альманах „Гомону України” на 1964 рік у 150-річчя народження Великого Кобзаря України Т. Шевченка 1814-1964. Вид. Гомін України. Торонто, 1963, 199 стор. ілюстр.

Славутич Яр. Трофеї 1938-1963. Славути. Едмонтон (Канада) 1963, 320 стор.

Струтинська Марія (В. Марська). Помилка доктора Варецького; оповідання. В-во Ю. Середяка. Буенос Айрес 1963, 144 стор.

Наукові записки 1963. ч. 6. Український Вільний Університет. Факультет Права і суспільно-економічних наук. Мюнхен (1963), 160 стор.

Шевченко, Тарас. Твори т. IV. Поезії 1857-1861 рр. з додатком поезій і поем та інших редакцій 1845-1860 рр. за редакцією Богдана Кравцева. В-во М. Денисюка, Чикаго 1962, 400 стор.

Шевченко, Тарас. Твори т. XI. Шевченко-маляр, гравер і скульптор. Праці Д. Антоновича і Павла Зайцева. З передмовою Богдана Кравцева. В-во М. Денисюка, Чикаго, 1963, 352 стор. + 62 стор. ілюстр.

Пустить в хату „Київ“!

„Київ“ починає 15-тий рік свого існування і запрошує Вас до передплати.

Ваша передплата є одночасно підтримкою журналу, який спирається і хоче спиратися тільки на передплатників, бо скількість передплатників є показником культури нашого народу на еміграції.

За свою передплату Ви одержите що два місяці журнал, який Вам принесе новини української літератури у вільному світі та кращі зразки творчости нескореного духа українського народу під московською окупацією.

В „Києві“ Ви знайдете також статті на літературні і мистецькі теми, наприклад, про театр, музику, образотворче мистецтво тощо, а крім того і наукові статті та літературну критику. Чимало місця присвячує „Київ“ і обговоренню нових книжок та подає біжучу бібліографію, так що Ви завжди будете в курсі української видавничої справи.

Врахуйте врешті і те, що „Київ“, разом з іншими періодиками і книжками, яких у нас нема багато, є показником української культури у вільному світі, яку одні творять, а ми з Вами підтримуємо. А з нею хоч-не-хоч мусять рахуватися і там, по той бік залізної заслони. А крім того ми мусимо перед вільним світом спростовувати московсько-большевицьку брехню — для того ми мусимо мати вільну пресу. Докиньте і Ви пару центів до вдержання вільного українського друкованого слова своєю передплатою.

Віriamo, що 50 центів що два місяці не буде для Вас великим видатком, навіть якщо Ви маєте багато інших видатків. Але видаток на друковане слово не пропадає так безслідно, як багато, інших, тільки лишає тривалі сліди для тих, що по нас прийдуть і бачитимуть, що ми свого життя не прожили для себе самих, але залишили щось і для них, майбутніх поколінь.

Врахуйте „Київ“ до свого бюджету і вишліть ще нині 3.00 дол. на передплату 1964 р. Пустить „Київ“ у свою хату, щоб вона не сумувала без українського журналу.

Остаємо в надії і пошані до Вас

ВИДАВНИЦТВО „КИЇВ“

Д-р Богдан Романенчук

видавець і редактор

Що не кажіть, а в кожній українській хаті таки повинна бути

Енциклопедія Українознавства гаслова частина в 7-ох частинах

В передплаті коштує приблизно 70.00 дол., але буде коштувати більше як появиться цілість. І краще платити потрохи, аніж нараз цілу суму.

Замовляйте в нашому видавництві.

4800 N. 12th St., Philadelphia 41, Pa.

ВИСИЛКОВА КНИГАРНЯ „КИЇВ“

МАЄ НА СКЛАДІ ТАКІ КНИЖКИ:

В. Гайдарівський: А світ такий гарний... оповідання	\$2.50
В. Гайдарівський: Заячий пастух , повість	2.00
Д. Гуменна: Вічні вогні Альберти , оповідання	2.50
Діма: Третій берег , поезії.....	1.50
І. Евентуальний: Проти шерсти , сатири й гуморески	2.00
О. Керч: Альбатроси , роман з життя мистців	2.50
О. Луговий: В кігтях двоголового орла , істор. повість	3.50
П. Мірчук: В німецьких млинах смерти , спомини з конц. табору....	2.00
П. Мірчук: Степан Бандера , біографічний нарис	2.00
І. Нагаєвський: Рим і Візантія	2.50
І. Нагаєвський: Історія України — англійською мовою, в оправі....	5.00
М. Понеділок: Вітаміни , гумористичні оповідання	3.00
М. Понеділок: Соборний борщ , гумористичні оповідання.....	3.00
В. Сібо: Літаючі самоцвіти , оповідання для молоді	0.80
О. Соколовський: Богун , історична повість	3.00
Ю. Тис: Звідун з Чигирина , історична повість	2.50
Ю. Тис: Рейд у невідоме , пригодницька повість	1.80
Е. Стріха: Пародези і Зозендропія , сатира	3.00
М. Струтинська: Помилка доктора Варецького , оповідання	1.50
Т. Шевченко: Кобзар у 4 томах за ред. Л. Білецького	25.00

ВЛАСНІ ВИДАННЯ „КИЄВА“:

Б. Антоненко-Давидович: Землею українською , мист. репортажі ..	1.80
Б. Антоненко-Давидович: За ширмою , повість із сов. життя	1.00
Р. Гаргард: Дочка Монтезуми , пригодницька повість, I і II частини	3.00
М. Куліш: Народний Малахій , драма	1.00
Львів — літературно-мистецький збірник, ювілейне видання	10.00
В. Марська: Буря над Львовом , повість	2.20
Е. Маланюк: Влада , збірка поезій	1.00
Б. Полянич: Генерал W , шпигунська повість	2.50
Слово о полку Ігореві , ювілейне видання	13.00
О. Черненко: Людина , поема	1.00
Д. Ярославська: Поміж берегами , повість	2.20
М. Зеров: Каталептон , збірка поезій	1.00

ШКІЛЬНІ КНИЖКИ:

Б. Романенчук: Читанка для II року навчання української мови	2.00
Б. Романенчук: Читанка для III року навчання української мови ..	1.50
Б. Романенчук: Читанка для IV року навчання української мови ..	1.50
Б. Романенчук: Українська мова , граматичні і правописні вправи для I і II року	1.00
С. Рудницький: Географія України , доповнене і ілюстроване вид.	2.50

Приймаємо замовлення на всі інші книжки, які появляються.

Замовлення шліть на адресу:

“KYIW,” 4800 N. 12th St., Phila. 41, Pa.